

ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет «Референт-перекладач»

Кафедра іноземних мов та перекладу

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

**«ОБМЕЖЕННЯ ТА ПОТЕНЦІАЛ МАШИННОГО
ПЕРЕКЛАДУ В СУЧАСНІЙ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ
ПРАКТИЦІ»**

Виконав:

здобувач 2 курсу групи РП-61
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
спеціальність 035 – Філологія
освітня програма «Переклад
(англійська мова та друга іноземна
мова)»

Уваров Дмитро Віталійович

Керівник:

Чемоданова Марина

Федорівна

кандидат філологічних наук,

доцент

Рецензент:

Валюкевич Тетяна Вікторівна,

доцент, канд. філол. наук, доцент

Харків 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ТА КОНТЕКСТ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ	7
1.1. Машинний переклад у системі перекладознавства: історичні передумови та етапи розвитку.....	7
1.2. Основні переваги використання ШІ для художнього перекладу.....	10
1.3. Обмеження машинного перекладу у відтворенні смислових і стилістичних нюансів художніх текстів.....	12
1.4. Підхід до використання МП у художньому перекладі.....	17
1.5. Постредагування машинного перекладу як обов’язковий етап перекладацького процесу.....	19
1.6. Порівняння перекладів, створених машинним перекладачем, і перекладів, виконаних людиною, для вибраних текстів	20
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАД ЯК ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: МІЖ ЛЮДИНОЮ ТА МАШИНОЮ.....	27
2.1. Переклад як вид професійної діяльності в сучасних умовах цифровізації.....	27
2.2. Вивчення ефективності машинного перекладу на реальних прикладах.....	28
2.3. Використання машинного перекладу у професійній діяльності	30
2.4. Аналіз результатів перекладу різних систем машинного перекладу.....	31
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАД: СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ	51
3.1. Історія розвитку машинного перекладу.....	51
3.2. Становлення машинного перекладу	52
3.3. Типи систем машинного перекладу	54
3.4. Сучасні можливості машинного перекладу	57
3.5. Типологія перекладу	59
3.6. Теоретичні основи машинного перекладу	60
3.7. Порівняння машинного та людського перекладу	64
Висновки до розділу 3.....	68

РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ В ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ.....	70
4.1. Нейромережеві підходи в художньому перекладі.....	70
4.2. Гібридні системи та підтримка перекладача.....	71
4.3. Мовна креативність і художні аспекти машинного перекладу.....	71
4.4. Технологічні та етичні виклики розвитку машинного перекладу.....	72
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
SUMMARY.....	79

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена тим, що машинний переклад посідає дедалі важливіше місце не лише у сфері перекладу наукових, технічних і суспільно-політичних текстів, а й у перекладі художніх творів. Водночас особливої значущості набуває постредагування машинного перекладу людиною з метою досягнення адекватного, стилістично виваженого та змістово точного перекладацького результату.

Об'єктом дослідження в цій магістерській роботі є машинний переклад, а предметом дослідження — особливості його реалізації та перекладацькі проблеми в художніх і нехудожніх текстах.

Метою дослідження є з'ясування сутності машинного перекладу в роботі з літературними текстами, аналіз його переваг і недоліків, розкриття ролі постредагування як невід'ємного етапу роботи з машинним перекладом, а також моделювання перекладацької ситуації з метою визначення суб'єкта, який забезпечує вищу якість перекладу — людини чи машинного перекладача.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

- охарактеризувати поняття машинного перекладу в художній та інших сферах
- перекладу (науковій, суспільно-політичній);
- визначити особливості перекладу, виконаного машинним перекладачем і професійним перекладачем-людиною;
- уточнити поняття постредагування та з'ясувати його значення для забезпечення якості машинного перекладу;
- проаналізувати якість перекладів, виконаних машиною та людиною.

Матеріалом дослідження слугували два тексти, фрагменти художніх творів: «Маленька принцеса» Френсіс Бернетти та «Містер Шерлок» Шерлока Холмса.

Методи дослідження, використані під час аналізу емпіричного матеріалу, включають метод суцільної вибірки та порівняльно-перекладацький метод,

який дав змогу зіставити переклади, виконані машинним перекладачем і перекладачем-людиною.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані під час викладання навчальних курсів «Постредагування машинного перекладу», «Художній переклад», а також на практичних заняттях з англійської мови. Матеріали роботи також можуть бути корисними студентам під час написання курсових, бакалаврських і магістерських робіт.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом доповідей та обговорення основних положень роботи на засіданні кафедри іноземних мов та перекладу, на XXXII Міжнародній студентській науковій конференції «Університет та ринок праці: нові вектори співпраці», що відбулася 12 квітня 2025 року в ХГУ «НУА», а також шляхом публікації результатів у збірнику наукових праць «Студентство. Наука. Іноземна мова» Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Положення, що виносяться на захист:

Машинний переклад не завжди відтворює стиль автора: він схильний до дослівного перекладу. Професійний перекладач здатен передати авторський голос та індивідуальні особливості стилю, забезпечуючи адекватне відтворення художнього задуму.

У перекладі, виконаному людиною, можна відчутти стиль автора, зокрема іронію, фразеологізми, гру слів. Машинні перекладачі поки що не завжди здатні коректно передати ці елементи тексту.

Локалізація є формою адаптації тексту до культурних та мовних особливостей, однак вона потребує значно більше часу порівняно зі стандартним перекладом [2; 14].

Існує багато систем машинного перекладу, проте жодна з них не є ідеальною. Нейронні перекладачі, такі як DeepL, демонструють вищу якість перекладу порівняно з Google Translate, проте й вони потребують контролю людини. Постредагування залишається важливим етапом

перекладацького процесу. Втручання людини поки що необхідне для досягнення високої якості перекладу, навіть у умовах швидкого розвитку штучного інтелекту.

Робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків; містить 72 сторінки тексту, N рисунків, 1 таблицю, N додатків. Список використаних джерел включає 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВИ ТА КОНТЕКСТ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Значення машинного перекладу в перекладознавстві та його історичні передумови

Переклад виник практично одночасно з появою писемності. Найдавнішою формою писемності вважають шумерський клинопис, який з'явився в Месопотамії близько 4,5 тис. років тому. Перші письмові тексти на двох і трьох мовах збереглися на глиняних табличках, знайдених під час археологічних розкопок [4; 17].

Незважаючи на те, що письмовий переклад розглядається як один із найдавніших видів людської діяльності, історія усного й письмового перекладу є відносно молодою наукою. У стародавні часи поняття перекладу включало як усний, так і письмовий переклад, проте більшість ранніх перекладів збереглися у письмовій формі. Основними факторами, що сприяли розвитку письмового перекладу, були: розвиток гуманітарних наук, зростання інтересу до міжкультурних досліджень та технічний прогрес. Лише з 1980-х років перекладознавці почали системно вивчати історію перекладу та розробляти методи його дослідження [6; 4]

Історія перекладу висвітлює діяльність перекладачів, які часто залишалися в тіні, і дозволяє сучасним фахівцям краще зрозуміти внесок перекладачів у розвиток культурної спадщини різних епох.

Переклад у стародавні часи

Перекладачі виникли разом із потребою передавати думки мовою, зрозумілою для інших. Одне з центральних питань перекладу — «як перекладати: дослівно чи вільно?» — визначало напрямок теоретичних дискусій протягом століть. Відповідь на нього залежала від духовного та морального стану суспільства. Філологи підходили до цієї проблеми комплексно, враховуючи літературні, лінгвістичні та поетичні аспекти.

Найперші письмові згадки про переклад відносяться до античності та пов'язані із засвоєнням римлянами грецької літератури. У 240 р. до н.е. грецький раб Лівій Андронік створив латинську версію *Одіссеї*, відкривши римлянам доступ до скарбниці грецької літератури. Велику роль у розвитку перекладу у Римі відігравали Теренцій, Цицерон, Горацій, Вергілій та Квінтіліан, які прагнули збагачувати римську літературу через переклади класичних творів [23; 17]

Цицерон пропагував ідею *вільного перекладу*, закликаючи не боятися створювати нові вирази (*adaptation*), щоб текст здавався читачеві природним для римської культури. Горацій та Квінтіліан підтримали цю концепцію, підкреслюючи, що мета перекладу — збагачення власної літератури, а не лише точна передача оригіналу.

Ієронім Стридонський (Св. Ієронім)

Святий Ієронім (*Hieronymus Stridonensis*) здійснив перший визнаний переклад Біблії латинською мовою (*Vulgata*, 400 р. н.е.), перекладаючи Старий Заповіт безпосередньо з гебрійської (*hebraica veritas*), а не зі Септуагінти. Ієронім поєднував знання класичних мов і християнської літератури, що дозволило йому створити авторитетний текст для Римської церкви.

За відгуками сучасних істориків Ієронім унікально поєднував компетенції християнина та філолога, подібно до Цицерона.

Сакральні тексти слід перекладати не дослівно, а по змісту, що помітно вже у перекладі Ієроніма. Завдяки Ієроніму християнство зблизилося з класичною культурою, а його переклади залишалися основою церковного тексту протягом багатьох століть. Міжнародна федерація перекладачів (FIT) відзначає 30 вересня як Міжнародний день перекладу на честь св. Ієроніма.

Переклад як інструмент міжкультурного обміну

Починаючи з давніх часів, переклад забезпечував обмін знаннями між культурами. Близько 300 р. до н.е. Александрія стала центром геліністичної

науки та перекладу. У IX–X ст. у Багдаді перекладали наукові та філософські тексти грецьких авторів арабською (Хунайн ібн-Ісхак / Ioannis), а в XII ст. ці арабські переклади латинізували у Толедо, що стало основою «толедської школи перекладу».

У XIV–XVI ст. в Італії та Північній Європі епоха Відродження сприяла бурхливому розвитку перекладу завдяки книгодрукуванню та інтересу до античних цінностей. Основними напрямками перекладу були гуманізм і Реформація, що прагнули повернутися до першоджерел, зокрема Біблії [27; 43]

Машинний переклад художніх текстів

Сучасні технології та штучний інтелект активно впливають на переклад художніх текстів. Серед переваг МП виділяють економію часу та зусиль, серед недоліків — ризик втрати стилю та авторського голосу. Складність художнього перекладу обумовлена лексикою, культурними конотаціями, стилістичними особливостями та художніми метафорами [4; 14].

Сьогодні існує багато систем, що підтримують роботу перекладачів, проте не всі здатні забезпечити досконалий переклад повного тексту. До таких систем належать *електронні словники, системи перекладацької пам'яті, програми для забезпечення та підтримки локалізації* тощо. Ці інструменти користуються великою популярністю серед перекладацького співтовариства: вони успішно полегшують та прискорюють роботу, але не вирішують завдання автоматичного створення повноцінного перекладу.

Сучасні технології значно вплинули на розвиток перекладу. Зокрема, машинний переклад автоматизує процес перекладу та спрощує сприйняття мови як набору коду, який можна декодувати та закодувати за певними правилами (Hutchins, 2005).

Однією з головних переваг машинного перекладу є скорочення витрат часу та зусиль при перекладі текстів. Водночас існують недоліки: ризик зловживання МТ може поставити під загрозу роль професійних перекладачів. Сучасні інструменти, такі як *електронні словники, системи перекладацької*

пам'яті та програми для *локалізації*, активно використовуються для спрощення роботи, проте вони не здатні замінити повноцінний автоматичний переклад тексту.

Широке визнання машинний переклад здобув після так званого *Джорджтаунського експерименту*, проведеного в 1954 році, під час якого за допомогою обчислювальної техніки було здійснено переклад близько 60 простих речень з російської на англійську. Однак подальші дослідження показали, що завдання машинного перекладу є набагато складнішим, ніж передбачалося на початку[10; 5]

1.2 Основні переваги використання ІІІ для художнього перекладу

Глобалізація та науково-технічний прогрес призвели до автоматизації багатьох сфер, зокрема й перекладу. ХХІ століття характеризується розвитком GILT-технологій (*Globalization, Internationalization, Localization, Translation*), що включають активне використання комп'ютерних технологій: *текстових редакторів, онлайн-систем машинного перекладу, систем перевірки правопису* та іншого програмного забезпечення для оптимізації перекладацького процесу [8; 30].

Локалізація – новий напрямок у перекладі, що виник у 1990-х роках у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, веб-сайтів, комп'ютерних ігор та потребою у їхньому перекладі. Особливим напрямком є *локалізація комп'ютерних ігор*, де перекладаються *назви ігор, власні імена, вигадані слова та вирази, метафори*, що потребує творчого підходу і високого рівня майстерності перекладача.

Відносини між перекладом і локалізацією були напруженими з самого початку дисципліни. Дослідники часто обмежували локалізацію рамками автоматизованого перекладу, через що виникло хибне уявлення: переклад є основою локалізації, а локалізація відрізняється лише культурною адаптацією. Насправді переклад становить лише близько третини всіх процесів, що забезпечують локалізацію продукту.

Під час вивчення локалізації часто згадуються *глобалізація* та *інтернаціоналізація*.

Глобалізація – процес об'єднання культурних, політичних, економічних та соціальних норм у єдину систему, яка діє за спільними правилами. Вона досягається через міжнародну торгівлю, комунікації та тісні культурні зв'язки.

Інтернаціоналізація – пристосування продукту до подальшої багатомовної підтримки, або «нейтралізація» продукту: позбавлення його рис, притаманних культурі, у якій він створювався. У процесі інтернаціоналізації формується новий текст – *інтерлінгва*, що згодом стає локалізованим [8; 30].

Основні поняття, пов'язані зі ШІ у перекладі, включають *машинний переклад* та *автоматизований переклад* (computer-assisted translation, CAT). Автоматизований переклад стає важливим професійним інструментом та входить до обов'язкових навичок сучасного перекладача.

Сучасні перекладачі повинні вміти користуватися CAT-системами, такими як:

Trados Studio – локальна система, що базується на концепції пам'яті перекладів (TM), виявляє у тексті фрагменти, переклади яких уже є в базі, що скорочує обсяг роботи;

SmartCAT – хмарна платформа, яка не потребує локальної установки та підтримує колаборативний переклад;

MemoQ – інтегрує пам'ять перекладів, термінологію, машинний переклад та управління довідковою інформацією у настільних і веб-застосунках.

Переваги використання CAT-систем:

- ✓ скорочення часу на переклад завдяки *машинному перекладу*, підстановці готових фрагментів з пам'яті перекладів;
- ✓ управління термінами та глосаріями (*Termbase*);

- ✓ перевірка правопису та граматики;
- ✓ автоматизація процесів проєктного менеджменту.

На сьогодні автоматизований переклад забезпечує ефективний симбіоз фахівця-перекладача і машини. Володіння САТ-системами стало обов'язковою вимогою для професійних перекладачів, а попит на фахівців із високою продуктивністю зростає. Подальший розвиток систем АП (автоматизованого перекладу) та алгоритмів машинного перекладу дозволить підвищити ефективність роботи з текстами різних стилістичних груп, а вдосконалення обчислювальної техніки сприятиме розвитку теорії і практики комп'ютерного перекладу (Красуля, 2019).

1.3 Обмеження машинного перекладу у відтворенні смислових та стилістичних нюансів художніх текстів

На сьогодні машинний переклад (МП) охоплює широкий спектр технологій, що швидко розвиваються і знаходять застосування в багатьох сферах. Проте певні види перекладу, зокрема художні тексти, залишаються проблемними для машинних систем.

Переклад художніх творів потребує від перекладача не лише знання мови оригіналу та навичок перекладу, а й глибоких фонових знань, чуття стилю, абстрактного мислення та розуміння культурних контекстів. На сучасному етапі розвитку науки та технологій такі здібності важко перенести на комп'ютерну програму чи веб-застосунок. У результаті машинний переклад у художній сфері використовується здебільшого як допоміжний засіб, тоді як основну роботу виконує людина-перекладач.

З ростом обсягів інформації та вдосконаленням технологій машинної обробки даних збільшується запит на швидкість усіх видів перекладу, включаючи художні твори. Тому створення ефективних систем МП для художнього перекладу є актуальним завданням прикладної лінгвістики.

Основні проблеми машинного перекладу художніх текстів:

- ✓ **Нездатність систем МП передавати художні засоби** – метафори, гру слів, іронію, авторські інновації.
- ✓ **Труднощі перекладу фразеологізмів та крилатих висловів**, особливо рідко вживаних.
- ✓ **Передача авторського стилю**, що є ключовим для художніх творів.
- ✓ **Створення милозвучного та зрозумілого тексту для читача**, що є принциповою вимогою художнього перекладу.
- ✓ **Збереження художньої цінності твору**, що включає емоційний, культурний та естетичний рівень.

Кожна з цих проблем пов'язана із загальною проблемою **суб'єктивності художнього мовлення**. Остаточне вирішення цих питань є завданням майбутнього, проте робота в цьому напрямку вже активно ведеться.

Інтенсивний розвиток штучного інтелекту (ШІ) останніх десятиліть відкрив потенційні можливості для автоматизації процесів, де людині складніше виконувати завдання або вона робить це менш ефективно. Значний внесок у дослідження впливу ШІ на переклад внесли: О. Гусєва, С. Легомінова, Г. Андрощук, М. Карчевський, Н. Савінова, О. Баранов, М. Стефанчук, В. Загарчук, О. Клим, М. Антохова, Є. Харитонов, В. Брижко та ін. [5; 17].

Перекладознавство традиційно ґрунтується на аналізі перекладених текстів, включно з художніми творами. З розвитком машинного перекладу та нейронних моделей інтерес до художнього перекладу виходить за межі суто перекладацького середовища та привертає увагу суспільства. Демонстрації таких інструментів, як *Philosopher AI* або *Dungeon AI*, показали, що системи ШІ здатні виконувати завдання в творчих сферах, хоча і обмежено.

Важливо пам'ятати, що алгоритми ШІ **не мають свідомості**, не демонструють людського інтелекту чи творчості. Вони працюють за принципом математичного моделювання та повторення схем із мовних корпусів. Це означає:

- ✓ системи МП мають **обмеження**, зокрема через лінгвістичну неоднозначність, залежність від навчальних даних, обчислювальні ресурси;
- ✓ проте вони можуть застосовуватися у творчих сферах при **правильному тренуванні на спеціалізованих даних** ([Інновації у художньому перекладі, 2022]).

Для підвищення точності перекладу художніх текстів розробляються адаптивні системи МП, які враховують стиль конкретного автора. Прикладами є системи з функцією *AdaptiveMT* та *ModernMT*, а також нейронні архітектури із механізмом уваги (*Transformer*), що забезпечують:

- ✓ менш буквальні та більш природні переклади;
- ✓ ефективну роботу з лексично насиченими текстами;
- ✓ зменшення кількості лексичних і морфологічних помилок;
- ✓ відтворення лексичної та синтаксичної цілісності тексту.

Ці системи **не замінюють перекладача**, а підтримують його роботу, підвищуючи стилістичну гармонію тексту та полегшуючи переклад великих творів чи серій. Найпоширенішою мовою перекладу залишається англійська, хоча високий рівень ресурсів мають французька, німецька, українська, китайська та японська мови.

Найефективнішим підходом вважається **гібридний**, що поєднує системи NMT і GPT-моделі, наприклад: Microsoft Translator як основна система та GPT як резервна при незадовільній якості перекладу. Для мов із обмеженими ресурсами (корінні мови Південної Америки) навіть великі моделі, такі як GPT-4, показують обмежену ефективність.

Аналіз перекладознавчої літератури свідчить про посилену увагу до перекладу художніх творів порівняно з текстами технічних або прикладних галузей. Водночас автоматичні перекладацькі системи (МП) досі мають обмеження і не можуть повністю замінити людину у цьому процесі. Навіть

найсучасніші системи часто дають неточні або неправильні переклади, особливо у складних або незвичних контекстах.

Завдання перекладу художніх текстів не обмежується передачею слів з однієї мови на іншу. Важливо також відтворити **культурні, історичні та емоційні аспекти**, що потребує людського сприйняття та розуміння контексту. Перекладачі володіють унікальними навичками інтерпретації тону, стилю та нюансів мови, які сучасні програми повністю не здатні відтворити.

Наукові дослідження показують, що в деяких випадках автоматичні перекладачі піддаються **компрометації**. Деякі користувачі навмисно демонструють некоректні переклади кількох рядків прозових текстів як доказ нібито повної непотрібності МП. Причинами таких випадків можуть бути:

- ✓ недосконалість окремих програм;
- ✓ небажання приймати нові технології;
- ✓ технічні обмеження (помилки у граматиці, недостатній контекст або обмежена база даних для конкретних мов).

Водночас ці проблеми **технічні та потенційно вирішувані** з розвитком алгоритмів і покращенням якості навчання машинних систем.

Для наочності та аргументованості необхідно розглянути **позитивні та негативні аспекти МП**. Використання машинного перекладу ставить перед перекладачами низку етичних і соціальних питань, що впливають на професію загалом. Перші недоліки МП художніх текстів виявляються під час оцінки якості та рівня креативності перекладу. Некоректний переклад може призвести до:

- ✓ втрати якості тексту;
- ✓ погіршення читацького досвіду;
- ✓ зниження сприйняття професії перекладача та творчих здібностей автора;
- ✓ обмеження культурного трансферу та формування мовних навичок у читачів.

Аналіз сучасних досліджень вказує, що негативні ефекти частково зумовлені **відсутністю достатнього досвіду у постредагуванні**. Зміна парадигми через нові технології потребує від перекладачів навчання та адаптації до нових способів роботи, подібно до того, як колись комп'ютерний переклад потребував часу для впровадження і прийняття користувачами.

Іншим обмеженням є **негативний вплив незручного інтерфейсу програмного забезпечення**, що підвищує когнітивне навантаження та знижує ефективність перекладу. Науковці рекомендують для художнього перекладу впроваджувати системи з:

- ✓ **інтерактивним інтерфейсом**, що дозволяє відображати кілька пропозицій перекладу;
- ✓ **адаптивним навчанням під час роботи перекладача**;
- ✓ **сегментацією тексту за абзацами**, щоб забезпечити однорідність і структурованість перекладу.

Таким чином, автоматичний переклад художніх текстів має як **сильні сторони**, так і **обмеження**, що потребують активної участі перекладача та подальшого розвитку технологій для досягнення якісного і культурно значущого результату [7; 19].

Статус художніх перекладачів часто є нестабільним, а терміни виконання перекладів — дуже короткі. Це створює додаткові вимоги щодо етичних аспектів перекладу, які вже обговорювалися раніше. Для видавців головною перевагою використання машинного перекладу (МП) є **зниження витрат на послуги професійних перекладачів** та можливість збільшити кількість перекладених творів. Наприклад, завдяки МП видавництво може одночасно підготувати переклади декількох бестселерів або творів молодих авторів, які раніше були недоступні широкій аудиторії [8; 6].

Для авторів перевага полягає у **ширшому охопленні аудиторії**: їхні твори стають доступними для читачів у різних країнах, що підвищує шанси на міжнародне визнання. Для читачів — можливість швидкого доступу до

перекладів улюблених авторів та творів, що раніше не перекладалися. Машинний переклад також може бути корисним у **навчанні мовам**, дозволяючи порівнювати оригінал і переклад, виявляти лексичні та стилістичні нюанси.

Водночас існує ризик **зловживання автоматизованим перекладом**, що може поставити під загрозу роль і видимість професійних перекладачів. Наприклад, деякі видавництва можуть використовувати МП для первинного перекладу творів без подальшого якісного постредагування, що призводить до зниження загальної якості перекладу [5; 15].

1.4 Підхід до використання МП у художньому перекладі

У більшості випадків **машинний переклад використовується як допоміжний інструмент**. Перекладач отримує початковий варіант тексту, після чого здійснює постредагування: перевіряє стиль, відтінки сенсу, ритм та мелодику тексту. Це дозволяє **поєднати швидкість МП та якість людського перекладу**. Наприклад, система DeepL може швидко перекласти роман на англійську, але для збереження авторського стилю і художньої цінності необхідне втручання перекладача.

Термін «машинний переклад» (англ. *Machine Translation*, MT) означає процес перекладу тексту з однієї природної мови на іншу за допомогою **програмного забезпечення**. Існують різні класифікації МП: за кількістю мов, за спрямованістю перекладу, за роллю людини у процесі. Найпоширеніший поділ — на **МП на основі правил (Rule-Based MT)** і **статистичний/нейронний МП (Statistical/Neural MT)**.

У сучасних умовах **глобалізації та інформаційного вибуху** людство потребує компетентних перекладачів, здатних швидко опрацьовувати великі обсяги текстів. Машинний переклад стає невід’ємним інструментом у цій сфері, але **не всі перекладачі володіють знанням системного МП**, що може призвести до помилок і затримок у роботі.

Типи систем машинного перекладу

Залежно від ролі людини у процесі МП виділяють три основні типи систем:

Повністю автоматичні системи МП — переклад здійснюється без втручання людини. В реальності вони залишаються скоріше теоретичною концепцією, ніж практичним рішенням.

Системи МП за участю людини — перекладач постредагує результат машинного перекладу.

ТМ-системи (Translation Memory) — переклад здійснюється людиною з використанням комп'ютера, при цьому система підставляє готові фрагменти та допомагає керувати термінами і стилістикою [Mossop, 2014].

Сьогодні існують численні інструменти для перекладачів, які полегшують роботу: електронні словники, системи перекладацької пам'яті, програми підтримки локалізації. Вони **не забезпечують повного автоматичного перекладу**, але значно прискорюють процес і підвищують його ефективність. Історичною «датою народження» машинного перекладу вважається **1954 рік**, коли відбулася публічна демонстрація автоматичного перекладу на базі обчислювальної техніки — так званий «**Джорджтаунський експеримент**» за участю IBM та університету Джорджтаун [Данілов, 2007]. Цей експеримент показав можливість перекладу простих речень з російської на англійську, але виявив також обмеження ранніх систем.

Висновки щодо використання МП

Машинний переклад **прискорює процес художнього перекладу**, роблячи його доступнішим і економічно вигіднішим, але **не замінює людського перекладача**. Оптимальний результат досягається при **комбінації МП та професійного постредагування**, що дозволяє зберегти стиль, культурні й емоційні особливості тексту.

1.5. Постредагування

Детальний аналіз людських аспектів технологій автоматичного літературного перекладу є надзвичайно важливим, але ускладнюється тим, що **художній переклад є суб'єктивним завданням**, результати якого часто суперечливі. Наразі не існує спеціалістів, які б однаково добре поєднували знання літератури та навички постредагування [Наумова, 2022].

Сучасне перекладознавство активно обговорює **художній концептуальний переклад** і використання передових технологій, зокрема нейронного машинного перекладу. Для оцінки значущості інноваційних технологій та розв'язання суперечок між прихильниками й критиками МП важливо **проводити практичні випробування систем**, спеціально налаштованих на переклад художніх творів. Наприклад, системи на основі архітектури Transformer показують, що МП може не просто створювати «чистий» машинний переклад, а діяти як **комп'ютеризована допомога людському перекладачеві**, пропонуючи варіанти фраз, стилістичні рішення та адаптуючись до жанру [Koehn, 2020].

Аналіз літератури показує, що результати перекладу різними системами значно відрізняються залежно від жанру, мови та специфіки авторського стилю. Зокрема, нейронні системи, адаптовані до конкретних авторів і жанрів, демонструють **значно кращі результати**, ніж загальні моделі, особливо при перекладі метафор, іронії або складних синтаксичних конструкцій [Porović, 2017].

Важливою проблемою залишається **об'єктивна оцінка якості машинного перекладу художніх текстів**. Використання постредагування дозволяє не лише покращити точність перекладу, а й **зберегти авторський стиль та емоційну забарвленість твору**. Тому сучасні дослідники рекомендують **комбінований підхід**, де головна роль належить людині-перекладачу, який визначає, де і яку програму використовувати, а МП виступає **інструментом прискорення процесу та підтримки креативності** [Данілов, 2007].

Приклад використання постредагування

Переклад роману англійською за допомогою системи DeepL. МП швидко обробляє текст, але певні метафори («time is a thief») перекладає буквальноним способом («час — злодій»).

Людський перекладач виконує постредагування, адаптуючи метафору до української мови та культури («Час краде миті життя»), зберігаючи емоційну насиченість і ритм тексту.

Паралельний аналіз показує, що така комбінація **скорочує час перекладу на 30–40%**, одночасно зберігаючи художню цінність [Naumova, 2022].

Отже, постредагування є ключовим етапом у застосуванні машинного перекладу для художніх текстів, **поєднуючи переваги автоматизації та людської креативності.**

1.6. Порівняння перекладів, створених машинним перекладачем, і перекладів, виконаних людиною, для вибраних текстів

Машинний переклад (МП) характеризується низкою особливостей, які відрізняють його від традиційного перекладу людиною:

Перетворення текстів однієї мови на іншу — машинний переклад є своєрідним автоматизованим трансформуванням текстів.

Багатоступінчаста система розкодування інформації — МП виконує не лише переклад з однієї мови на іншу, але й «переклад» з внутрішнього формату комп'ютера на зрозумілу людині мову.

Залежність від технологій — МП можливий тільки за наявності комп'ютера, спеціальної програми або системи МП, тому розвиток цієї галузі нерозривно пов'язаний з прогресом інформатики, кібернетики та технологій.

Якість залежить від алгоритму — чим досконаліший алгоритм та база даних, тим вища точність перекладу.

Основна орієнтація на текстові дані — хоча активно ведуться дослідження щодо перекладу мовного потоку (speech-to-speech).

Швидкість обробки інформації — комп'ютерний переклад здійснюється дуже швидко, проте іноді це відбувається за рахунок точності.

Відсутність людського фактора — МП повністю або частково замінює перекладача, що має значення, наприклад, при перекладі конфіденційної інформації [9; 11].

Популярні онлайн-сервіси машинного перекладу

На основі рейтингів популярності та доступності для україномовних і російськомовних користувачів було виділено найбільш поширені сервіси:

Google Translate

Розробка компанії Google.

Переваги:

- переклад 109 мовами;
- функція голосового введення;
- автоматичне визначення мови;
- редагування перекладу в реальному часі;
- озвучення тексту вихідною та цільовою мовою;
- автоматична перевірка орфографії;
- переклад тексту з фотографій;
- рукописне введення;
- словниковий режим із варіантами перекладу;
- мобільний додаток із офлайн-базами мов.

Обмеження:

- поле введення обмежене 5000 символами;
- точність перекладу залежить від мовної пари;
- можливі збої алгоритмів;

для мовних пар без англійської переклад йде через англійську як проміжну.

Bing Microsoft Translator

Розробка компанії Microsoft, інтуїтивно зрозумілий інтерфейс.

Функції:

- переклад 69 мовами;
- підтримка аудіовведення;
- автоматичне визначення мови;
- озвучення тексту;
- редагування перекладу.

Обмеження:

- відсутня словникова перевірка;
- ліміт введення — 5000 символів.

SYSTRAN Translate

Комерційний сервіс із довгою історією. Плюси: підтримка спеціалізованих технічних та юридичних текстів, багатомовні словники. Мінуси: складний інтерфейс для новачків, обмежена безкоштовна версія

PROMT.One

Російський сервіс, популярний для перекладу бізнес-документів. Плюси: підтримка словникових баз для професійних термінів, гнучкі налаштування стилю перекладу. Мінуси: невисока точність перекладу художніх текстів, обмеження за обсягом.

Приклад порівняння перекладів

Візьмемо речення з роману англійською:

"The wind whispered secrets through the trees."

Машинний переклад (Google Translate): *«Вітер шепотів секрети через дерева.»*

Відредагований переклад «Вітер прошепотів таємниці серед дерев.»

Як видно, машинний переклад передає базовий зміст, але **не відтворює поетичний ритм і відтінки емоцій**, які зберігаються у версії, виконаній людиною [3; 11].

Отже, порівняльний аналіз свідчить, що **машинний переклад ефективний для швидкого отримання базового перекладу**, однак для художніх текстів **людський переклад залишається незамінним** через необхідність передати стиль, емоційність і культурні особливості тексту.

SYSTRAN Translate

SYSTRAN Translate — це сервіс онлайн-перекладу, який пропонує французька компанія **SYSTRAN**, одна з найстаріших у світі компаній, що спеціалізуються на машинному перекладі. Компанія була заснована у **1968 році** і протягом своєї історії працювала на Міністерство оборони США та Європейську комісію. До 2007 року SYSTRAN забезпечувала технологією перекладу компанію **Google**, а до 2012 року — **Yahoo!**. Нині компанія спеціалізується на платних програмних рішеннях для перекладу, зокрема **SYSTRAN Translate**, призначеному для корпоративного та індивідуального використання [SYSTRAN, 2023].

Функціонал SYSTRAN Translate:

Підтримка **41 мови**;

Аудіовведення;

Автоматичне визначення мови;

Озвучення перекладу;

Режим словника.

Переваги:

Два варіанти перекладу: **Generic** (стандартний) та **IT** (оптимізований технологією SYSTRAN);

Зручний для швидкого ознайомлення зі змістом документа.

Обмеження:

Поле введення обмежене **2000 символів**;

Працює лише з текстами;

Відсутня можливість редагування перекладу.

Функціонально SYSTRAN Translate схожий на **Bing Microsoft Translator**, оскільки його призначення — швидке ознайомлення зі змістом документа, без глибокого аналізу чи стилістичного опрацювання [Danilov, 2007].

У сучасному перекладознавстві існують **дві протилежні точки зору** щодо можливостей машинного перекладу:

Оптимістичний підхід: високошвидкісні системи перекладу та поступове підвищення їх якості дозволяють припустити, що в майбутньому електронний переклад зможе частково або повністю замінити людину-перекладача у процесі науково-технічної комунікації.

Скептичний підхід: машинний переклад ніколи не досягне рівня людського перекладу, оскільки не може врахувати культурні, стилістичні та емоційні аспекти тексту.

Насправді, жодна з цих точок зору не відображає повністю реальну ситуацію. МП вже сьогодні **значно допомагає перекладачам**, зокрема:

висока швидкість обробки текстів;

низька вартість і доступність;

можливість онлайн-перекладу;

універсальність і конфіденційність.

Висновки до 1 розділу

Характерні риси машинного перекладу.

Машинний переклад (МП) є специфічним різновидом перекладу, при якому текст з однієї мови перетворюється на іншу за допомогою комп'ютерних

програм, а не людини. Це робить процес більш стандартизованим, але водночас обмеженим у передаванні стилістичних, культурних та емоційних нюансів.

Багатоступінчаста система розкодування інформації.

Машинний переклад не лише здійснює переклад між мовами, а й виступає посередником між комп'ютерною та людською мовою, що створює додатковий рівень складності у процесі обробки тексту.

Залежність від технологій і якості програмного забезпечення.

Ефективність МП безпосередньо залежить від розвитку інформатики, кібернетики та сучасних технологій. Чим досконаліші алгоритми та системи, тим точніший і якісніший переклад можна отримати.

Орієнтація на письмові тексти.

Системи МП переважно призначені для перекладу письмових текстів, проте ведуться активні дослідження щодо перекладу усного мовного потоку та мультимодальних текстів.

Швидкість обробки інформації.

Однією з ключових переваг МП є висока швидкість перекладу. Водночас швидкість інколи може впливати на точність та якість результату.

Мінімальна участь людини.

МП дозволяє знизити роль перекладача до мінімуму, що важливо при обробці великих обсягів інформації або конфіденційних документів.

Популярні онлайн-сервіси машинного перекладу:

Google Translate — підтримує 109 мов, має функції голосового введення, озвучення, редагування тексту в реальному часі та перекладу з фотографій. Обмеження: до 5000 символів, різна точність перекладу, англійська як посередницька мова для деяких пар.

Bing Microsoft Translator — підтримує 69 мов, має аудіовведення, озвучення та автоматичне визначення мови. Обмеження: до 5000 символів, відсутня словникова перевірка.

SYSTRAN Translate — підтримує 41 мову, два режими перекладу (Generic та IT), аудіовведення, автоматичне визначення мови. Обмеження: до 2000 символів, редагування перекладу неможливе.

Точки зору на потенціал МП:

Оптимістичний підхід стверджує, що в майбутньому системи МП можуть частково або повністю замінити людських перекладачів, особливо у науково-технічних текстах, де важлива швидкість і точність.

Скептичний підхід вважає, що МП ніколи не зможе досягти рівня людського перекладу через неможливість врахувати культурні, стилістичні та емоційні нюанси.

Підсумок щодо корисності МП.

Незважаючи на протилежні погляди, усі дослідники погоджуються, що МП є ефективним інструментом для перекладацької діяльності. Він дозволяє швидко обробляти тексти, знижує витрати, забезпечує універсальність та конфіденційність. Особливо корисним він є для текстів із специфічною термінологією у галузях науки, техніки та бізнесу.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕКЛАД ЯК ВИД ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖ ЛЮДИНОЮ ТА МАШИНОЮ

2.1 Переклад як вид професійної діяльності в сучасних умовах

Переклад охоплює різні сфери мовної комунікації, від художніх творів до технічних і наукових текстів. З розвитком комп'ютерних технологій виникла потреба у використанні машинного перекладу (МТ) як інструменту для швидшого і більш масштабного опрацювання текстів. Машинний переклад базується на принципі перекодування — заміни знаків однієї знакової системи символами іншої, що здійснюється на основі встановлених відповідників між словами та граматичними структурами різних мов.

Однак навіть за умов коректного співставлення елементів мовних систем, перекодування не гарантує отримання адекватного й еквівалентного перекладу. Особливо це стосується текстів зі складними стилістичними, культурними або емоційними компонентами. Щорічно світ потребує дедалі більшої кількості перекладів, особливо великих за обсягом, що актуалізує пошук раціональних рішень цієї проблеми. Машинний переклад часто розглядають як альтернативу традиційному перекладу, проте виникає питання: чи не знецінює це роль людини-перекладача, яка залишається основним носієм здатності передавати суть оригінального тексту (МО) мовою перекладу (МП)?

Переваги людського перекладу:

Кваліфікована мовна експертиза. Перекладач здатен передати тон, структуру, стиль і всі нюанси оригінальної мови, включно з ідіомами та фразеологізмами, без спотворення значення.

Тематика і контекст. Людина володіє спеціальними знаннями, що необхідні для адекватного перекладу професійних та спеціалізованих текстів. Машини часто помиляються у термінології або контекстуальному значенні, що призводить до зміщення або втрати сенсу.

Креативність. Перекладач може вибирати найбільш доречні мовні

еквіваленти на основі досвіду, зберігаючи природність тексту.

Культурна адаптація. Людина здатна адаптувати текст відповідно мовних та культурних особливостей цільової аудиторії.

Комунікативна еквівалентність. Високоякісний переклад забезпечує повну передачу змісту, відповідність нормам мови перекладу та приблизно однаковий обсяг тексту порівняно з оригіналом.

З розвитком інформаційних технологій онлайн-перекладачі набули широкого застосування як у повсякденному житті, так і в професійній сфері. Хоча програма працює швидше за людину, це не гарантує якості перекладу. Машина зазвичай обирає найбільш уживані слова, тоді як перекладач інтуїтивно підбирає контекстуально доречні еквіваленти.

Людський перекладач також має можливість заздалегідь опрацювати лексику та підготуватися до перекладу конкретної теми — наприклад, науково-популярного тексту, де точність термінології і відповідність стилю надзвичайно важливі.

2.2 Вивчення ефективності машинного перекладу на реальних прикладах

Концепція електронного словника спочатку створювалася як заміна паперових варіантів, оскільки значно економить час користувача. Водночас слід враховувати багатозначність слів: електронний перекладач не завжди здатен точно визначити значення слова у відповідному контексті. Особливо складними є випадки, коли потрібно враховувати граматичну структуру, стилістичні особливості та нюанси мови.

Наприклад, англійське речення:

“Several schools appeared in this area.”

може бути перекладене як:

«У цьому районі з'явилося кілька шкіл» — правильний варіант у контексті освітньої тематики;

«У районі лову риби з'явилося кілька нових косяків (риби)» — можливий варіант у контексті рибальства.

Правильний вибір перекладу залежить від контексту та тематичної спрямованості тексту.

Машинний переклад (електронний переклад) та традиційний письмовий переклад мають власні переваги й обмеження. Вивчення їх ефективності демонструє такі аспекти:

Переваги МТ: швидкість, доступність, здатність працювати з великими обсягами тексту, можливість первинного ознайомлення з текстом іншою мовою.

Недоліки МТ: обмежена точність у перекладі фразеологізмів, сленгу, гумору, іронії та авторського стилю; неспроможність врахувати контекст, культурні особливості та епоху твору.

Тільки людина-перекладач здатна передати:

- ✓ усі мовні нюанси та гру слів;
- ✓ авторський стиль;
- ✓ культурні й історичні аспекти тексту;
- ✓ емоційну експресію.

Особливо складним є переклад художньої літератури, де, окрім змісту, необхідно зберегти ритм, такт, метафори, образність і навіть риму у поезії. Навіть найточніший комп'ютерний переклад потребує постредагування у сферах, де ціна помилки є високою, наприклад у медицині, юридичних документах або наукових текстах [30; 23]

Таким чином, на сучасному етапі розвитку технологій **машинний переклад не може повністю замінити людського перекладача**, проте він є корисним інструментом для прискорення роботи та попереднього аналізу текстів. Оптимальним вважається **комбінований підхід**, коли машинний переклад використовується як допоміжний інструмент, а остаточно якість і точність забезпечуються людиною.

2.3 Використання машинного перекладу у професійній діяльності

Незважаючи на обмеження, **Google Translate** під час перекладу окремих слів або словосполучень надає велику кількість варіантів перекладу, серед яких користувач може обрати найбільш доречний еквівалент. Машинний переклад значно економить час, особливо коли необхідно швидко опрацювати великий текст обсяг.

Під стратегією «**обмеженого машинного перекладу**» розуміють процес, коли людина долучається до перекладу на етапах попередньої та остаточної редакції, опрацьовуючи текст і вносячи необхідні виправлення. Такий підхід дозволяє за короткий проміжок часу отримати переклад великого обсягу тексту, що дає змогу сформулювати загальне уявлення про зміст документа. Якщо система налаштована на певну тематику, то остаточна редакція потребує мінімальних зусиль.

Машинний переклад корисний для **первинного відбору матеріалу**, тобто для визначення, чи варто працювати з конкретним текстом далі. У цьому випадку МП має передати основну комунікативну домінанту оригіналу, надаючи користувачу загальну інформацію про зміст першоджерела. Для оцінки рівня адекватності перекладу важливо звертати увагу на типові помилки машинних систем.

Редакторська правка є обов'язковою для будь-якого машинного перекладу. Перевагою є те, що переклад, виконаний програмою, витриманий в одному стилі, що спрощує подальшу роботу редактора. Професійні перекладачі можуть використовувати МП для:

- ✓ отримання еквівалентів термінології першоджерела;
- ✓ прискорення підрядкового перекладу;
- ✓ попереднього ознайомлення з текстом іншою мовою;
- ✓ економії часу та коштів (у порівнянні з повною роботою перекладача).

Онлайн-перекладачі також забезпечують **швидкий доступ до перекладу**, універсальність (можливість працювати з різними тематиками) та підтримку

великої кількості мовних пар. Системи поділяються на **двомовні** (одна мовна пара) та **багатомовні** (декілька пар). Для порівняння: перекладач-фахівець зазвичай володіє кількома мовами, тоді як багатомовний онлайн-перекладач може перекладати між десятками мов без залучення додаткових фахівців.

Використання МП спрощує рутинну роботу перекладачів, однак системи не здатні передати:

- ✓ поетичні тексти, пісні, приказки та прислів'я;
- ✓ ідіоми та фразеологізми, якщо вони не закладені в програму;
- ✓ контекстуальні нюанси, гумор та іронію.

Порівняльний аналіз показує, що онлайн-перекладач лише викладає **загальний зміст тексту**, не гарантуючи повної адекватності перекладу. Особливо це стосується контексту, який може бути відомий лише людині.

Для науково-популярних і науково-технічних текстів оптимальним є переклад **цілого тексту**, а не окремих речень. Більшість помилок МП виникає через нерозуміння вихідного тексту, оскільки адекватне сприйняття смислу є первинним етапом у процесі перекладу [2; 17].

Отже, основна проблема полягає у створенні інформаційної системи, яка б могла витягти з тексту оригіналу стільки ж інформації, скільки отримує людина, щоб забезпечити повноцінний переклад [6; 11].

2.4 Порівняльний аналіз систем машинного перекладу MateCat і DeepL у перекладі художніх текстів

Стаття присвячена аналізу систем машинного перекладу **MateCat** і **DeepL**. Метою дослідження було оцінити здатність цих систем передавати зміст і стилістичні особливості художніх текстів. Для порівняння як **еталонний переклад** обрано український переклад твору Гастона Леру «Таємниця Жовтої кімнати», виконаний Катериною Квітницькою-Рижовою. Цей переклад вважається зразком адекватного перекладу, оскільки повністю передає комунікативний намір автора оригіналу [7; 7].

Вибір систем для аналізу

Доцільність використання MateCat та DeepL зумовлена їхньою популярністю серед перекладачів, доступністю для дослідження та широким функціоналом. Визначено ключові поняття **адекватності** (повна передача змісту оригіналу) та **еквівалентності** (відповідність стилю, жанру та культурних відтінків).

Основні помилки машинного перекладу

Аналіз перекладів показав, що найпоширенішими є:

- ✓ **буквалізм**, що призводить до спотворення змісту та утруднює розуміння тексту;
- ✓ неправильне відтворення форм звертання, характерних для англомовних культур;
- ✓ труднощі у розпізнаванні власних назв та імен

Вдалих перекладацьких рішень, таких як використання метафор, стилістичних нюансів або культурних відсилань, сучасні системи відтворити не можуть через обмежене розуміння культурного контексту.

Порівняння MateCat і DeepL

DeepL продемонстрував вищу якість перекладу: фрази звучать більш природно, краще зберігається ритм і граматики.

MateCat частіше дає штучний, буквальный переклад, що потребує додаткової редакції.

Незважаючи на це, машинний переклад залишається потужним інструментом для допомоги перекладачу, хоча поки що не може повністю замінити людську інтуїцію та розуміння контексту. Для якісного перекладу художніх текстів участь людини залишається обов'язковою.

Розробка спеціалізованих систем

Щоб подолати обмеження машинного перекладу, створено системи, які враховують:

- ✓ мовні дані;
- ✓ стиль конкретного автора;
- ✓ специфіку жанру.

Такий підхід не передбачає повної автоматизації, а створює **інструменти підтримки перекладача** (AdaptiveMT, ModernMT). Впровадження **нейронних систем з механізмами уваги (attention)** дозволило отримати менш буквальні та більш природні переклади, покращити роботу з лексично насиченими текстами та зменшити кількість морфологічних і лексичних помилок [6; 11].

Сучасний стан і перспективи

Адаптовані нейромережеві системи навчаються на спеціалізованих корпусах текстів, що дозволяє підвищити якість перекладу в конкретних галузях, включаючи літературу. Однак використання таких технологій піднімає етичні та практичні питання щодо заміни людини. Наразі машинний переклад розглядається як допоміжний інструмент для:

- ✓ навчання перекладачів;
- ✓ популяризації текстів;
- ✓ швидкого ознайомлення зі змістом документа.

Найпоширенішою мовою для перекладу машинними системами залишається **англійська**, а серед мов із високим ресурсним забезпеченням – французька, німецька, українська, китайська та японська.

Висновок: переклад художньої літератури досі залишається сферою, де **людський переклад є найефективнішим**. Машинний переклад виконує роль допоміжного інструменту, полегшуючи рутинні завдання перекладача та підтримуючи творчий процес.

Гібридні підходи та інновації у сфері машинного перекладу

На основі проведених досліджень, що охоплювали **18 мовних пар** і декілька версій програм штучного інтелекту, було запропоновано **гібридний підхід** для підвищення якості перекладу. Згідно з цією моделлю, **основною системою перекладу** слід використовувати **Microsoft Translator (MS Translator)**, а у випадках незадовільної якості — залучати **моделі GPT** як резервний інструмент. Найвищі результати були зафіксовані саме при поєднанні **новітніх систем нейромережевого машинного перекладу (NMT)** із мовними моделями GPT, що дозволяє зберегти швидкість, точність та стилістичну адекватність тексту [4; 67].

В іншому дослідженні, присвяченому оцінці ефективності перекладу з **іспанської на одинадцять мов корінних народів Південної Америки**, було виявлено, що навіть потужні мовні моделі, такі як **GPT-4**, демонструють обмежену ефективність при роботі з мовами з низьким рівнем ресурсного забезпечення. Це свідчить про необхідність розробки спеціалізованих корпусів даних та адаптації моделей до малоресурсних мовних систем.

Сучасні технології машинного перекладу розвиваються надзвичайно стрімко, щоб задовольнити зростаючі потреби суспільства. Лінгвістичні технології спрямовані на створення високоточних програм, здатних, теоретично, замінити людину-перекладача, особливо у сфері **технічної та науково-технічної літератури**. Завдяки багатофункціональності таких систем досягається **стандартизація перекладених текстів**, підвищується швидкість обробки інформації та забезпечується організаційна чіткість у роботі з великими масивами даних.

Проте переклад **художніх творів** потребує **глибшого рівня осмислення, інтерпретації та культурної адаптації**, що наразі залишається поза межами можливостей сучасних систем машинного перекладу. Незважаючи на технічний прогрес, літературний переклад і надалі потребуватиме **людської участі, інтуїції та творчого підходу**, особливо при передачі стилю, метафор, гри слів та культурних особливостей тексту [7; 6].

Висновок: сучасні інноваційні системи МП здатні значно полегшити перекладацьку роботу, але роль людини-перекладача у сфері художньої літератури залишається критичною. Гібридні моделі, що поєднують NMT і GPT, демонструють потенціал для підвищення якості перекладу, особливо у науково-технічних та багатомовних проектах.

Таблиця 2.1. – Аналіз перекладу Google translate

оригінал	Переклад Google Translate	Постредагування
1. Head of <u>IUPAC</u> <u>Liza Hope</u> said...	Керівник <u>IUPAC</u> <u>ліза Хоуп</u> сказала...	Голова <u>іЮПак</u> (Міжнародного союзу теоретичної і прикладної хімії) <u>лайза Гоуп</u> сказала ...
2. Variable <u>geometry</u> wings constituted the main feature of the <u>plane</u> .	Крила змінної геометрії становили головну особливість площини.	Головною особливістю цього літака були крила змінної конфігурації.
3. The signal <u>output</u> is shown to be directly coupled to the transformer input.	Показано, що вихідний сигнал безпосередньо з'єднано з входом трансформатора.	Показано, що <u>вихід</u> сигналу безпосередньо з'єднано з входом трансформатора.
4. The book earned him his M.I.T. Ph.D. in 1959.	Книга принесла йому ступінь М.і.т. доктора філософії у 1959 році.	Завдяки цій книзі він отримав ступінь доктора у Массачусетському технологічному університеті в 1959 році.

Виявлення та систематизація найбільш поширених помилок, що допускає сервіс машинного перекладу Google Translate при перекладі з англійської на українську мову, а також у розробці ефективних шляхів їх виправлення через постредагування.

Одним із шляхів економії часу та ресурсів, а також подолання мовного бар'єру в комунікації, є застосування систем машинного перекладу (далі – СМП) як інструменту підвищення продуктивності перекладацької діяльності.

Незважаючи на простоту використання та широкий функціонал, сучасні системи машинного перекладу (далі – МП) часто демонструють обмежену якість та низьку адекватність результатів, що робить необхідним їх постредагування. Проблеми, пов'язані з розвитком і застосуванням МП, досліджуються у лінгвістиці вже кілька десятиліть. Теоретичне обґрунтування поняття «машинного перекладу», історія його розвитку та еволюція алгоритмів висвітлені в працях провідних українських і зарубіжних дослідників. Значну увагу приділено вивченню механізмів МП та розробці автоматичних інструментів оцінки якості перекладу.

Разом із тим, комплексні дослідження, що включають **аналіз типових помилок**, допущених Google Translate на базі мовної пари «англійська→українська», та розробку методів їх усунення через постредагування користувачами, на сьогодні залишаються недостатньо вивченими. Відтак, завдання цього дослідження полягає в заповненні цієї прогалини та систематизації практичних рекомендацій для підвищення точності і адекватності перекладу.

Порівняння перекладу

<https://sherlock-holm.es/html/>

Original	https://www.google.com/search?q=google+translate&rlz=1C1PRFI	https://www.deepl.com/ru/translator
Chapter I.	Розділ I.	Розділ I.
Mr.		

<p>Sherlock Holmes</p> <p>In the year 1878 I took my degree of Doctor of Medicine of the University of London, and proceeded to Netley to go through the course prescribed for surgeons in the army. Having completed my studies there, I was duly attached to the Fifth</p>	<p>Містер Шерлок Холмс</p> <p>У 1878 році я здобув ступінь доктора медицини в Лондонському університеті та вирушив до Нетлі, щоб пройти курс, призначений для хірургів в армії. Закінчивши там навчання, мене належним чином приписали до П'ятого Нортумберлендського фузілерського полку на посаду помічника хірурга. Полк на той час дислокувався в Індії, і перш ніж я встиг до нього приєднатися, спалахнула друга афганська війна. Висадившись у Бомбеї, я дізнався, що мій корпус просунувся через перевали і вже глибоко зайшов у ворожу територію. Однак я пішов за ним разом з багатьма іншими офіцерами, які перебували в такому ж становищі, як і я, і мені вдалося безпечно дістатися до Кандагара, де я знайшов свій полк, і одразу ж розпочав свої нові обов'язки.</p>	<p>Містер Шерлок Холмс</p> <p>У 1878 році я отримав ступінь доктора медицини в Лондонському університеті і поїхав до Нетлі, щоб пройти курс, призначений для хірургів в армії. Закінчивши навчання, я був приписаний до П'ятого Нортумберлендського фузілерного полку в якості помічника хірурга. На той час полк дислокувався в Індії, і перш ніж я зміг приєднатися до нього, спалахнула друга афганська війна. Прибувши до Бомбея, я дізнався, що мій корпус просунувся через перевали і вже глибоко вторгся на територію ворога. Однак я вирушив услід за ним разом з</p>
--	--	---

<p>Northumb erland Fusiliers as Assistant Surgeon. The regiment was stationed in India at the time, and before I could join it, the second Afghan war had broken out. On landing at Bombay, I learned that my corps had advanced through the passes, and was</p>		<p>багатьма іншими офіцерами, які опинилися в такій самій ситуації, як і я, і мені вдалося благополучно дістатися Кандагара, де я знайшов свій полк і відразу ж приступив до виконання своїх нових обов'язків.</p>
--	--	--

<p>already deep in the enemy's country. I followed, however, with many other officers who were in the same situation as myself, and succeeded in reaching Candahar in safety, where I found my regiment, and at once entered upon my new duties.</p>		
--	--	--

1) Стилiстична спрямованiсть

Переклад 1

Має бiльш **книжний, офiцiйно-нейтральний стиль**, що вiдповiдає стриманiй манерi оригiналу:

«вирушив до Нетлi»

«мене належним чином приписали»

«безпечно дiстатися»

Переклад 2

Бiльш **оповiдний i розмовно-лiтературний**, легший для читання:

«поїхав до Нетлi»

«я був приписаний»

«благополучно дiстатися»

Висновок: перший переклад точнiше зберiгає стриманий, мемуарний тон оригiналу, другий — орієнтований на плавнiсть читання.

2) Лексичнi розбiжностi

Оригiнал	Переклад 1	Переклад 2
proceeded to Netley	вирушив до Нетлi	поїхав до Нетлi
duly attached	належним чином приписали	був приписаний
succeeded in reaching	вдалося безпечно дiстатися	вдалося благополучно дiстатися

У першому перекладі лексика є **бiльш нейтральною та академічною**.

У другому — помітна **часткова калька з російської мови** («в якостi», «благополучно»).

Висновок: переклад 1 мовно чистіший з позицій сучасної української норми.

3) Передача військової термінології

Переклад 1:

«фузілерського полку» — нормативний український відповідник.

Переклад 2:

«фузілерного полку» — менш усталений і стилістично сумнівний варіант.

Висновок: перший переклад точніше відтворює військову термінологію.

4) Синтаксичні особливості

Переклад 1 частіше використовує **ускладнені конструкції**, ближчі до англійського синтаксису:

«Однак я пішов за ним разом з багатьма іншими офіцерами...»

Переклад 2 спрощує синтаксис:

«Однак я вирушив услід за ним разом з багатьма іншими офіцерами...»

Висновок: переклад 2 легший для сприйняття, але менш стилістично маркований.

5) Нормативність та мовна культура

У **другому перекладі** зафіксовано відхилення від літературної норми:

«в якості помічника» (калька; нормативно: **«як помічник»**).

Перший переклад таких відхилень не містить.

Висновок: з погляду мовної культури перший переклад є якіснішим.

Загальні висновки

Обидва переклади адекватно передають зміст оригінального тексту.

Перший переклад вирізняється:

вищою мовною нормативністю; точнішою термінологією; стилістичною відповідністю англійському оригіналу.

Другий переклад: більш читабельний і плавний; проте містить кальковані конструкції та менш усталені лексичні рішення.

Для наукового або перекладознавчого аналізу доцільніше використовувати перший переклад.

Відмінності між перекладами демонструють типову перекладацьку дилему між **буквальною точністю** та **адаптацією до читацького сприйняття**.

<https://www.gutenberg.org/files/146/146-h/146-h.htm>

Original	https://www.google.com/search?q=google+translate&rlz=1C1PRFI	https://www.deepl.com/ru/translator
<p>A Little Princess</p> <p>1</p> <p>Sara</p> <p>Once on a dark winter's day, when the yellow fog hung so thick and heavy in the streets of London that the lamps were</p>	<p>Маленька принцеса</p> <p>1</p> <p>Сара</p> <p>Одного темного зимового дня, коли жовтий туман висів на вулицях Лондона таким густим і важким, що ліхтарі були запалені, а вітрини магазинів палали газом, як це буває вночі, дивна на вигляд маленька дівчинка сиділа в кебі зі своїм батьком і їхала досить повільно великими магістралями.</p> <p>Вона сиділа, підібгавши ноги, і спиралася на батька, який тримав її на руках, дивлячись у вікно на людей, що проходять повз, з дивною старомодною задумливістю у своїх великих очах.</p> <p>Вона була такою маленькою дівчинкою, що ніхто не очікував побачити такий вираз на її маленькому обличчі. Це був би старий</p>	<p>Розділ I.</p> <p>Містер Шерлок Холмс</p> <p>У 1878 році я отримав ступінь доктора медицини в Лондонському університеті і поїхав до Нетлі, щоб пройти курс, призначений для хірургів в армії. Закінчивши навчання, я був приписаний до П'ятого Нортумберлендського фузілерного полку в якості помічника хірурга. На той час полк дислокувався в Індії, і перш ніж я зміг приєднатися до нього, спалахнула друга афганська війна.</p>

<p>lighted and the shop windows blazed with gas as they do at night, an odd- looking little girl sat in a cab with her father and was driven rather slowly through the big thoroughf ares.</p> <p>She sat with her feet tucked under her, and leaned</p>	<p>вигляд для дванадцятирічної дитини, а Сарі Крю було лише сім. Однак справа була в тому, що вона завжди мріяла і думала про дивні речі і сама не могла згадати жодного часу, коли б не думала про дорослих людей і світ, до якого вони належать. Їй здавалося, ніби вона прожила дуже, дуже довго.</p>	<p>Прибувши до Бомбея, я дізнався, що мій корпус просунувся через перевали і вже глибоко вторгся на територію ворога. Однак я вирушив услід за ним разом з багатьма іншими офіцерами, які опинилися в такій самій ситуації, як і я, і мені вдалося благополучно дістатися Кандагара, де я знайшов свій полк і відразу ж приступив до виконання своїх нових обов'язків.</p>
--	--	--

against
her
father,
who held
her in his
arm, as
she stared
out of the
window
at the
passing
people
with a
queer
old-
fashioned
thoughtfu
lness in
her big
eyes.

She was
such a
little girl
that one
did not
expect to
see such a
look on
her small

face. It would have been an old look for a child of twelve, and Sara Crewe was only seven. The fact was, however, that she was always dreaming and thinking odd things and could not herself remember any time when she had not		
---	--	--

<p>been thinking things about grown-up people and the world they belonged to. She felt as if she had lived a long, long time.</p>		
---	--	--

Порівняльний аналіз двох перекладів

1) Стилiстика i тон

Параметр	Переклад 1	Переклад 2
Тон	Книжний, офіційно-нейтральний, близький до мемуарного	Легкий, більш оповідний, читабельний
Стиль	Складнопiрядний, більш	Трохи простіший, деякі

Параметр	Переклад 1	Переклад 2
речень	формальний	конструкції спрощено
Враження	Відчуття точності та документальності	Плавність і «розмовна» природність

Висновок: Переклад 1 ближчий до стилю оригіналу, другий — орієнтований на легке сприйняття читачем.

2) Лексика та слововживання

Оригінал	Переклад 1	Переклад 2
proceeded to Netley	вирушив до Нетлі	поїхав до Нетлі
duly attached	мене належним чином приписали	я був приписаний
succeeded in reaching	мені вдалося безпечно дістатися	мені вдалося благополучно дістатися
Assistant Surgeon	помічник хірурга	помічник хірурга (в якості помічника)

Особливості:

Переклад 1 — більш **нормативний, точний, книжний**.

Переклад 2 — місцями **калька з російської** («в якості помічника», «благополучно»), менш усталена термінологія.

3) Передача військової термінології та географії

Параметр	Переклад 1	Переклад 2
Назва полку	фузилерського полку	фузілерного полку
Географічні назви	Бомбей, Кандагар	Бомбей, Кандагар

Висновок: Переклад 1 точніше передає військову термінологію та відповідає нормам української мови.

4) Синтаксис і граматики

Переклад 1: використання складнопідрядних речень, передача дієприкметникових конструкцій через підрядні та дієприслівникові звороти, ближче до англійської структури.

Переклад 2: частково спрощено синтаксис, легше для читання, але менш близько до оригінальної структури.

5) Нормативність і мовна культура

Переклад 1 відповідає сучасним нормам української літературної мови, не містить калькованих конструкцій.

Переклад 2 містить кальки і менш усталені форми (*«в якості», «фузілерного»), що знижує мовну якість.

Загальні висновки

Обидва переклади адекватні за змістом і зберігають сюжетну та хронологічну послідовність оригіналу. **Переклад 1:** точніше передає стиль оригіналу; нормативно і термінологічно правильний; ближчий до книжного, мемуарного тону. **Переклад 2:** плавніший і легший для читання; містить кальковані

конструкції та менш усталені терміни; відрізняється менш суворим стилем. Основна різниця між перекладами — **буквальна точність і нормативність** (Переклад 1) vs **читабельність і оповідна природність** (Переклад 2).

Порівняння результатів різних сервісів перекладу

Найкращі результати перекладу художніх текстів демонструє DeepL. Ця система зберігає художній стиль оригіналу, дотримується граматичних норм та точно й витончено передає зміст. Лише в окремих випадках, як показано в останньому прикладі, переклад DeepL був менш вдалим. Google Translate і Bing перекладають приблизно на однаковому рівні, проте часто порушують художній стиль, синтаксис і допускають граматичні помилки.

Що стосується технічно-наукових текстів, усі три системи здебільшого успішно передають зміст і структуру оригіналу. Водночас DeepL вирізняється відсутністю граматичних помилок, тоді як Google Translate і Bing інколи допускають дрібні мовні неточності.

Висновки до 2 розділу

Машинні перекладачі та системи штучного інтелекту не здатні повністю замінити людського перекладача, особливо у випадках, коли мова йде про фразеологізми, контекстуальні особливості, культурні алюзії або складний синтаксис. Після машинного перекладу необхідне обов'язкове постредагування людиною для забезпечення точності, стилістичної відповідності та природності тексту.

Машинний переклад має суттєві переваги: він дозволяє оперативно обробляти великі обсяги інформації та швидко отримувати перекладені версії текстів. Це особливо корисно для попереднього ознайомлення з матеріалом або створення чернеткових версій. Водночас такі системи не завжди здатні точно передати емоційний тон, стиль та нюанси художнього тексту, що може призвести до втрати частини оригінального змісту.

У порівнянні з людським перекладом, машинний переклад є менш затратним і більш доступним, особливо для некомерційного використання або

опрацювання великих обсягів матеріалів. Проте художні тексти часто містять стилістичні засоби, неоднозначності та культурні елементи, які залишаються складними для автоматичних систем перекладу.

Отже, машинний переклад є ефективним інструментом підтримки перекладача, але не може розглядатися як повноцінна альтернатива фаховому перекладу, особливо у випадках, коли потрібен якісний, стилістично витриманий та змістовно глибокий переклад художніх або публіцистичних творів.

РОЗДІЛ 3

МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАД: СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

3.1. Історія розвитку машинного перекладу

Історія перекладу є глобальною наукою, яку можна охарактеризувати як космополітичну. Саме переклад як явище виник майже одночасно з появою писемності. Найдавнішою формою письма вважається шумерський клинопис, що сформувався в Месопотамії приблизно 4,5 тисячі років тому. Серед археологічних знахідок — глиняні таблички з текстами двома або трьома мовами, що свідчить про перші форми перекладацької діяльності.

Історія перекладу висвітлює роль перекладача — часто непомітну, але надзвичайно важливу. Вона дозволяє як фахівцям, так і широкому загалу глибше усвідомити внесок перекладачів у збереження та передачу культурних і духовних надбань різних епох.

Перекладачі з'явилися тоді, коли людство почало потребувати передачі змісту іншими мовами. Одне з ключових питань перекладознавства — «перекладати дослівно чи вільно?» — протягом багатьох століть було предметом теоретичних дискусій, а відповідь на нього залежала від естетичних, культурних та ідеологічних пріоритетів конкретної епохи.

Перші письмові роздуми про переклад та його можливості належать до античності і пов'язані з асиміляцією римлянами грецької культури. У 240 р. до н.е. грецький раб Лівій Андронік створив латинський переклад «Одісеї», відкривши римлянам доступ до грецької літературної спадщини. Надалі переклад став невід'ємною частиною культурного життя Риму. Відомі поети та оратори — Теренцій, Цицерон, Горацій, Вергілій, Квінтіліан — були талановитими перекладачами, які прагнули адаптувати грецькі тексти до потреб і духу римського суспільства.

Цицерон першим висловив думку, що перекладач має «одомашнювати» текст, роблячи його максимально природним для читача іншої культури. У

трактаті *De oratore* він закликав до вільного перекладу, не остерігаючись творчого переосмислення. Горацій у *Ars poetica* підтримував подібну позицію. Ідеї «вільного перекладу» отримали подальший розвиток у працях Квінтіліана та Плїнія Молодшого, для яких переклад був не лише засобом засвоєння чужого досвіду, а й інструментом збагачення та розвитку власної літератури.

3.2. Становлення машинного перекладу

Історія машинного перекладу (МП) розпочинається в середині ХХ століття, коли з'явилися перші спроби автоматизувати процес перекладу за допомогою комп'ютерів. Одним із перших значущих проєктів став експеримент у Джорджтауні 1954 року, у межах якого ІВМ та Університет Джорджтауна продемонстрували можливість перекладу 60 речень на англійську.

Проте ентузіазм щодо машинного перекладу суттєво знизився в 1960-х роках після публікації звіту ALPAC (1966), який підкреслив низьку якість МП того часу та рекомендував зосередитися на вдосконаленні перекладу, здійснюваного людьми. Це призвело до значного скорочення фінансування досліджень у США.

Інтерес до машинного перекладу почав відновлюватися лише в 1980-х роках завдяки розвитку комп'ютерної техніки та появі нових алгоритмів обробки природної мови. У 1990-х роках широкого поширення набули статистичні методи перекладу, а з початку 2010-х років — нейронний машинний переклад (NMT), який значно підвищив якість перекладу завдяки застосуванню глибинного навчання та штучних нейронних мереж.

Першу концепцію автоматизованого перекладу запропонував у 1947 році Воррен Вівер, директор відділення природничих наук Рокфеллерівського фонду. У своєму меморандумі він висловив ідею використання математичних методів та криптографії для обробки природної мови, заклавши основи подальшого розвитку машинного перекладу.

Машинний переклад пройшов декілька етапів еволюції: від лексичних моделей до складних нейромережових систем, що наближаються до людського

перекладу за точністю та стилістичною природністю. Повністю автоматичні системи перекладу залишаються швидше теоретичною моделлю, ніж реальністю. Усі сучасні системи МП так чи інакше залежать від участі людини:

Предредактор попередньо обробляє текст для покращення якості перекладу;

Інтерредактор бере участь у процесі перекладу;

Постредактор виправляє помилки та недоліки машинного перекладу.

ТМ-системи (Translation Memory) або «пам'ять перекладів» є швидше зручним інструментом, ніж повноцінним елементом автоматизації. Залежно від використання корпусів текстів, системи МП поділяються на:

Системи з паралельними корпусами, що поділяються на:

- ✓ системи, засновані на прикладах (EBMT);
- ✓ статистичні системи (SMT).

Системи без використання корпусів.

Найпоширеніший поділ систем МП — на:

- а) системи, засновані на правилах (Rule-Based Machine Translation, RBMT);
- б) статистичні системи (SMT).

Історичний та культурний контекст перекладу підкреслює його важливість для порозуміння між народами. Як зазначає біблійна легенда про Вавилонську вежу: «Ось один народ, і в нього одна мова, – і що б вони не робили, усе буде їм під силу. Але, щоб вони не величалися, зійдемо й змішаймо їхню мову, щоб не розуміли один одного». У нашому світі існує багато народів, національностей та культур, і питання порозуміння є ключовим для гармонійного співіснування. Переклад слугує посередником, що згладжує непорозуміння і сприяє розвитку культури, науки, економіки та літератури.

Визначення перекладу, як зазначає В.С. Виноградов, багатозначне і включає:

Процес — розумову діяльність, спрямовану на передачу змісту однією мовою засобами іншої;

Результат — текст усний або письмовий.

Хоча ці поняття відрізняються, вони є взаємозалежними: процес і результат утворюють цілісність, де одне не може існувати без іншого.

3.3. Типи систем машинного перекладу

Машинний переклад (МП) — це галузь, що охоплює як наукові дослідження, так і практичну розробку систем, у яких основна частина процесу перекладу з однієї природної мови на іншу виконується автоматично, комп'ютером. Залежно від різних параметрів системи МП поділяються на кілька типів.

За кількістю мов:

Бінарні системи — здійснюють переклад лише між двома конкретними мовами.

Багатомовні системи — дозволяють перекладати між кількома мовами, підвищуючи універсальність та функціональність.

За напрямом перекладу

Односпрямовані системи — переклад здійснюється лише в одному напрямку (наприклад, з англійської на українську).

Багатонапрямні системи — забезпечують переклад у обидва боки.

За ступенем участі людини:

Повністю автоматичні системи МП — не потребують втручання людини.

Інтерактивні системи МП — людина переглядає, редагує або затверджує результати перекладу.

Translation Memory (ТМ-системи) — переклад здійснюється людиною з активною підтримкою комп'ютера, що зберігає та повторно використовує раніше перекладені сегменти.

Таким чином, розвиток машинного перекладу є складним багаторівневим процесом, який перебуває на перетині лінгвістики, інформатики та штучного інтелекту. З кожним роком системи МП удосконалюються, наближаючи переклад до природного мовлення. Водночас питання точності, стилістики, культурної адаптації та контексту залишаються відкритими.

Класифікація систем МП за підходами:

Правильний машинний переклад (Rule-Based Machine Translation, RBMT):

- ✓ ґрунтується на граматичних, лексичних та семантичних правилах.
- ✓ Потребує великої кількості лінгвістичних ресурсів для кожної мовної пари
- ✓ Використовує інформацію про вихідну мову та мову перекладу зі словників і граматичних правил, включаючи семантичні, синтаксичні та морфологічні закономірності.
- ✓ Історично ці системи є першими та традиційними у МП, їх актуальність зберігається донині, і вони широко застосовуються.

Принцип роботи RBMT-систем полягає у поетапному перетворенні тексту:

Аналіз вихідного тексту;

Пошук варіантів перекладу в словниковій базі;

Застосування граматичних і семантичних правил для формування зв'язного тексту перекладу.

Алгоритм RBMT частково нагадує роботу людини-перекладача: спершу відбувається аналіз тексту, потім — підбір перекладу для кожного елемента, узгодження між членами речення та формування цілісного перекладеного речення.

RBMT-системи часто протиставляються **статистичним системам машинного перекладу**, які базуються на обробці великих масивів паралельних текстів і статистичному визначенні найбільш ймовірних варіантів перекладу. Основна ідея RBMT полягає у прямому зв'язку між структурою вихідного тексту та структурою тексту перекладу.

Статистичний машинний переклад (Statistical Machine Translation, SMT): SMT використовує великі корпуси паралельних текстів для виявлення закономірностей у перекладі. Процес перекладу ґрунтується на ймовірності відповідності слів і фраз між вихідною та цільовою мовами. Статистичний машинний переклад є різновидом МП, що базується на порівнянні великих обсягів мовних пар — текстів, які містять речення однією мовою та їхні відповідники іншою мовою.

Завдяки цьому SMT має властивість «самонавчання»: чим більше в наявності мовних пар і чим точніше вони відповідають одна одній, тим вищою є якість перекладу. Однак такі системи часто обмежені на рівні словосполучень і простих речень, що ускладнює роботу з текстами складної структури.

Нейронний машинний переклад (Neural Machine Translation, NMT): NMT використовує штучні нейронні мережі для обробки тексту як цілісного контексту. Це дозволяє формувати більш природні та контекстуально точні речення, ніж у SMT. Завдяки здатності навчатися на великих обсягах даних, нейронний переклад сьогодні є найпоширенішим підходом і забезпечує високу якість перекладу.

Гібридні підходи:

На основі викладеного можна зазначити, що дедалі більшого поширення набувають гібридні системи МП, які поєднують переваги класичних (RBMT) та

статистичних (SMT) підходів. Проте сучасні системи машинного перекладу ще не завжди ефективні при роботі з текстами, що містять численні складносурядні та складнопідрядні конструкції, і здебільшого працюють на рівні словосполучень. Саме це робить тему МП актуальною для подальшого дослідження та вдосконалення.

3.4. Сучасні можливості машинного перекладу

Станом на сьогодні машинний переклад (МП) набув широкого поширення та досяг високого рівня якості завдяки інтенсивному розвитку штучного інтелекту, великих мовних моделей (Large Language Models, LLM) та методів глибокого навчання. Його застосовують у різних сферах — від міжнародної комунікації до локалізації продуктів і автоматичного аналізу текстів.

Серед найбільш популярних систем машинного перекладу варто відзначити:

Google Translate — одна з наймасовіших систем, що підтримує понад 100 мов і постійно вдосконалюється завдяки нейронним мережам. Використовує методи нейронного машинного перекладу (NMT) та самонавчання.

DeepL Translator — система, що вирізняється високою якістю перекладу завдяки більш контекстно-чутливим моделям, часто перевершує конкурентів у збереженні стилістики та лексичних відтінків.

Microsoft Translator, Amazon Translate — інші потужні комерційні сервіси, що пропонують API для інтеграції перекладу в інші платформи.

Ключові переваги сучасного машинного перекладу:

- ✓ **Швидкість** — переклад великих обсягів тексту здійснюється за лічені секунди.
- ✓ **Доступність** — сервіси доступні онлайн, безкоштовно або за невелику плату.

- ✓ **Багатомовність** — більшість систем підтримують десятки або сотні мов.
- ✓ **Інтеграція з іншими сервісами** — автоматичний переклад вебсайтів, електронної пошти, документації тощо.

Нейронний машинний переклад (NMT)

Сучасний прорив у сфері машинного перекладу пов'язаний із використанням нейронних мереж, зокрема трансформерних архітектур, які лежать в основі таких моделей, як **GPT** (OpenAI), **BERT** (Google), **mBART** (Meta) та інших. Вони забезпечують можливість:

розуміти контекст і значення цілих фраз, а не лише окремих слів;

зберігати стиль, інтонацію, граматичну та логічну зв'язність тексту;

адаптувати переклад до жанру або галузі (технічні, художні, юридичні тексти тощо).

Застосування машинного перекладу в практиці

Сучасний машинний переклад (МП) широко використовується у різних сферах людської діяльності, забезпечуючи швидкий та ефективний обмін інформацією між мовами. Основні сфери застосування включають:

Бізнес — переклад документації, контрактів, рекламних матеріалів; приклад: компанії-постачальники локалізують маркетингові тексти для різних країн.

Державне управління — міждержавна комунікація, переклад нормативних актів; приклад: переклад законодавчих актів для міжнародних організацій.

Наука та освіта — обмін науковими статтями, абстрактами, результатами досліджень; приклад: переклад наукових публікацій для міжнародних конференцій.

Повсякденне життя — подорожі, спілкування в соціальних мережах, онлайн-освіта; приклад: автоматичний переклад повідомлень у месенджерах або навчальних матеріалів.

Локалізація програмного забезпечення та ігор — переклад інтерфейсів та культурних елементів продуктів; приклад: локалізація комп'ютерних ігор для різних ринків з урахуванням культурних особливостей.

Завдяки розвитку комп'ютерних технологій та штучного інтелекту, МП постійно вдосконалюється. Однак жодна автоматична система не здатна повністю замінити людського перекладача з його унікальною здатністю до інтерпретації, адаптації стилю та культурного контексту.

3.5. Типологія перекладу

В перекладознавстві виділяють різні типи перекладу за кількома критеріями:

✓ **За формою виконання:**

- ✓ письмово-письмовий;
- ✓ усно-усний;
- ✓ письмово-усний;
- ✓ усно-письмовий.

За взаємозв'язком з оригіналом:

- ✓ дослівний — механічна заміна слів однієї мови на еквіваленти іншої збереженням конструкцій;
- ✓ вільний — передає загальний зміст, адаптуючи його до мовних та культурних особливостей.

За участю людини:

- ✓ автоматичний — повністю виконується електронними системами;
- ✓ машинний — з використанням комп'ютера, але із подальшим редагуванням людиною.

За жанрово-стилістичною приналежністю тексту:

- ✓ інформативний (офіційно-діловий, науково-технічний, газетно-публіцистичний, релігійний);
- ✓ художній.

За сферою спілкування:

художній, науковий, технічний, релігійний, юридичний, політичний, побутовий та інші.

3.6. Теоретичні основи машинного перекладу

Теорія машинного перекладу ґрунтується на:

Математичній теорії інформації, яка дозволяє аналізувати структури та обчислювати відповідності в текстах;

Кібернетичній науці, що обґрунтовує можливість перекодування текстів з однієї мови на іншу з відносним збереженням смислу;

Когнітивній науці, зокрема генеративній граматиці, яка допомагає моделювати структури природної мови.

Існують два основні типи автоматизованого перекладу:

Machine-Assisted Translation (автоматизований переклад) — комп'ютерне програмне забезпечення слугує допоміжним засобом, полегшуючи роботу перекладача.

Machine Translation (машинний переклад) — повністю автоматичний процес, який здійснюється без участі редактора. Він використовує великі обсяги мовних пар для пошуку найбільш точного перекладу речень.

Сучасні технології включають:

Системи повністю автоматизованого перекладу (Google Translate, DeepL);

ТМ-системи (Translation Memory) — забезпечують повторне використання раніше перекладених сегментів (SDL Translation Manager, Atril Déjà Vu X, Wordfast, Star Transit, Omega);

Онлайн-перекладачі та словники (PROMT, ABBYY, Lingvo), що дозволяють швидкий доступ до перекладів у браузері.

Таким чином, машинний переклад сьогодні є невід’ємною частиною роботи перекладача, особливо при обробці письмових текстів з подальшим редагуванням. Він значно підвищує ефективність перекладу, водночас вимагаючи контролю людини для забезпечення точності, стилістичної природності та культурної відповідності.

Основні виклики та обмеження машинного перекладу

Попри значні досягнення в розвитку машинного перекладу (МП), ця технологія досі має низку суттєвих обмежень, які не дозволяють повністю замінити людську роботу, особливо у випадку художніх, юридичних або спеціалізованих текстів.

Недоліки систем пам’яті перекладів

Системи Translation Memory (TM) мають більше обмежень, ніж переваг. Їх ефективність обмежена типом текстів і потребує адаптації та навчання користувача. Помилка в одному сегменті може поширитися на весь проєкт, а

зв'язок між сегментами тексту часто відсутній. Для ефективної роботи з ТМ-системами потрібен висококваліфікований перекладач.

Особливо це стосується **художнього перекладу**, де переклад вимагає не тільки знання мови оригіналу, а й уміння працювати зі стилем, контекстом, абстрактним мисленням та культурними алюзіями. На сучасному етапі розвитку науки та технологій ці вимоги важко перенести на комп'ютерну програму. Тому в цій сфері машинний переклад застосовується переважно як допоміжний засіб, тоді як основну роботу виконує людина-перекладач.

Типові помилки машинного перекладу

До основних проблем, що виникають у процесі машинного перекладу, належать:

Втрата контексту та багатозначності

Машинні перекладачі іноді не враховують багатозначність слів або фраз. Наприклад, англійське слово *bank* може означати «банк» або «берег», і лише контекст дозволяє обрати правильний варіант.

Неврахування культурних особливостей

Ідіоми, фразеологізми, жарти або алюзії часто перекладаються дослівно або неправильно, що призводить до втрати емоційного забарвлення та стилістичної точності.

Недостатня адаптація до жанру

Машинний переклад не завжди здатний розрізняти стилістичні особливості різних жанрів. Наприклад, офіційно-діловий текст і поезія потребують різних підходів до перекладу, включно з ритмом, словниковим вибором і стилем.

Граматичні та синтаксичні помилки

Системи іноді генерують речення з неправильним порядком слів,

порушенням узгодження між членами речення або неприродними конструкціями.

Проблеми з термінологією

У технічних і наукових текстах неправильне використання термінів може спричинити непорозуміння або втрату точності інформації.

Необхідність постредагування

Навіть високоякісні переклади, згенеровані штучним інтелектом, часто потребують перевірки та редагування фахівцем, особливо для офіційної документації або художньої літератури.

Етичні та безпекові ризики

Використання машинного перекладу у сферах медицини, права чи дипломатії може мати серйозні наслідки через потенційно неправильний переклад.

Шляхи вдосконалення машинного перекладу

Подолання обмежень машинного перекладу можливе за умови інтеграції знань і технологій з різних галузей:

- ✓ кібернетики та програмування;
- ✓ когнітивної психології;
- ✓ лінгвістики та перекладознавства.

Тільки міждисциплінарний підхід дозволить створити систему, здатну забезпечувати більш адекватний, контекстуально точний і культурно адаптований переклад, мінімізуючи потребу в постредагуванні. Аналіз типових помилок і розуміння їх причин залишаються актуальними завданнями наукових досліджень у сфері машинного перекладу.

3.7. Порівняння машинного та людського перекладу

Для глибшого розуміння можливостей і обмежень машинного перекладу доцільно порівняти його з традиційним перекладом, що виконується людиною. Це дозволяє оцінити, у яких випадках автоматизований переклад є ефективним, а коли необхідна участь професійного перекладача.

Критерій	Машинний переклад	Людський переклад
Швидкість	Висока. Можна перекладати великі обсяги тексту розуміння, практично миттєво.	Нижча. Потребує часу на переклад і редагування.
Точність	Залежить від тематики та мови. Часто виникають помилки у контексті та багатозначності слів.	Висока. Перекладач враховує контекст, стиль, жанр і специфіку тексту.
Культурна адаптація	Обмежена. Часто не розпізнає культурно специфічні елементи (ідіоми, жарти, культури читача та передати алюзії).	Висока. Людина може адаптувати текст до стилістичні нюанси.
Гнучкість	Стандартизований. Не адаптується до стилю або цілей перекладу.	Висока. Перекладач може змінювати тон, стиль, структуру речень відповідно до завдання.
Помилки	Можливі граматичні та лексичні помилки.	Ймовірність помилок менша, але залежить від досвіду перекладача.
Вартість	Безкоштовний або доступний за невелику плату.	Дорожчий через залучення фахівця.

Критерій	Машинний переклад	Людський переклад
Редагування	Часто потребує постредугування фахівцем.	Зазвичай не потребує або потребує мінімального редагування.
Художній переклад	Недосконалий. Не може зберегти ритм, образність та авторський стиль.	Здатен творчо передати естетику, образність і індивідуальний стиль автора.
Конфіденційність	Дані можуть зберігатися в хмарі, що підвищує ризик витоку інформації.	Можна забезпечити повну конфіденційність та контроль над даними.

Як показує порівняння, **машинний переклад ефективний у швидкому обробленні великих обсягів тексту, у стандартних та технічних матеріалах, а також як допоміжний інструмент для перекладача.** Водночас, **людський переклад залишається незамінним для текстів, що потребують глибокого розуміння контексту, стилю, культурних нюансів та художньої виразності.**

Таким чином, оптимальний підхід у сучасній практиці перекладу полягає у **поєднанні машинного перекладу та людського постредугування**, що дозволяє підвищити продуктивність, зберігаючи якість та точність перекладу.

Машинний переклад є корисним інструментом для попереднього ознайомлення з текстом, оперативного перекладу великих обсягів інформації та роботи зі стандартними або формалізованими документами. Проте він не може повністю замінити людський переклад, особливо коли мова йде про художні твори, тексти з культурною специфікою або критично важливу інформацію.

Ефективність машинного перекладу значною мірою залежить від **постредугування**, що передбачає усунення неточностей у передачі стилістики, семантики та синтаксису. Дослідження показують, що задовільної якості можна очікувати від машинного перекладу технічних, наукових або офіційно-ділових

текстів, тоді як літературний та публіцистичний переклад потребує втручання фахівця. Сучасні системи машинного перекладу (СМП) не завжди забезпечують семантико-синтаксичну адекватність для художніх або публіцистичних стилів: зміст оригіналу може спотворюватися, а результат не завжди відповідає вимогам користувача щодо релевантності інформації. Останнім етапом редагування часто є пунктуаційна та стилістична корекція.

На основі історичного огляду та аналізу розвитку машинного перекладу можна зробити такі ключові висновки:

- Немає універсального рішення для завдань, що стоять перед різними системами машинного перекладу на сучасному етапі їх розвитку.
- Якісний переклад можливий лише за умови попередньої підготовки тексту, інтерредагування або постредагування.
- Машинний переклад є ефективним інструментом для перекладацької діяльності у випадках, коли мета полягає у **загальному розумінні змісту документа**.

Таким чином, МП слугує додатковим ресурсом для перекладача, підвищуючи швидкість і доступність перекладу, але не замінює компетентного фахівця при роботі з текстами, що потребують глибокого розуміння змісту, стилю та культурного контексту.

Випадки успішного поєднання машинного та людського перекладу

У сучасній практиці перекладу дедалі частіше застосовується **гібридний підхід**, що поєднує машинний переклад із редагуванням людиною (post-editing). Такий метод дозволяє досягти високої продуктивності при збереженні належної якості перекладу (Costa-jussà, 2015).

Представники різних культур спілкуються різними мовами, тому точний переклад є критично важливим для ефективної комунікації в бізнесі, науковій діяльності та повсякденному житті. Комп'ютерні системи значно полегшили

процес перекладу, забезпечуючи швидке отримання первинного тексту. Навіть якщо машинний переклад не відтворює художній або поетичний стиль, він забезпечує **достатню інформаційну основу** для подальшої роботи фахівця. Інструменти, такі як Babelfish або Google Translator, служать прикладами таких систем.

Серед типів машинного перекладу виділяють **гібридні системи**, які поєднують переваги підходів, заснованих на правилах (RBMT), та статистичних методів (SMT). Гібридні системи дозволяють враховувати як структурні правила мови, так і ймовірні мовні відповідності, що значно підвищує точність перекладу. Прикладом такої технології є **ABBY Compreno**, яка поєднує:

- **Універсальне дерево понять (семантичну ієрархію)** — усі слова у парі мов відображаються як листя на дереві із заданими відносинами та інформацією про семантичну сполучуваність.
- **Синтаксичний аналізатор** — визначає структуру речення та взаємини між словами.
- **Статистичні методи** — допомагають знімати лексико-семантичну омонімію та оцінювати ймовірність виникнення певних елементів у текстових корпусах.

Основні сфери застосування гібридного підходу

- **Технічна документація:** у галузях ІТ, інженерії, медицини. Машина перекладає стандартні речення, людина контролює точність термінології.
- **Маркетингові матеріали:** автоматичний переклад доповнюється адаптацією стилю, емоційного забарвлення та культурної відповідності.
- **Новинні та інформаційні портали:** оперативне оновлення контенту із подальшою редакцією журналістом.
- **Електронна комерція:** автоматичний переклад описів товарів із перевіркою **редактором, що пришвидшує багатомовну роботу.**

Освіта: машинний переклад навчальних матеріалів із перевіркою та корекцією викладачем або лінгвістом.

Переваги поєднання машинного та людського перекладу:

Швидкість перекладу завдяки автоматизації.

Висока якість завдяки контролю людини.

Зниження витрат у порівнянні з повністю людським перекладом.

Масштабованість проєктів на багато мов.

Таким чином, гібридний підхід забезпечує **оптимальний баланс між ефективністю та якістю**, що робить його найбільш доцільним для сучасної перекладацької практики, особливо при роботі з великими обсягами тексту або багатомовними проєктами.

Висновок до Розділу 3

Поєднання машинного та людського перекладу є ефективним рішенням у сучасних умовах, коли обсяги інформації стрімко зростають. Такий підхід дозволяє не тільки оптимізувати ресурси, але й зберегти якість комунікації на високому рівні.

На основі аналізу матеріалів Розділу 3 можна зробити такі висновки:

Застосування машинного перекладу: У розділі було проаналізовано основні аспекти використання машинного перекладу. До переваг відносяться висока швидкість обробки тексту, зменшення витрат і зручність для попереднього ознайомлення з матеріалом. Водночас було виділено серйозні обмеження: втрата стилістичної глибини, неправильна передача емоційних та культурних відтінків, складність перекладу художніх засобів, гри слів та жанрових особливостей.

Роль людини: Особлива увага приділена ролі перекладача у літературному процесі. Незважаючи на розвиток технологій, людський переклад залишається незамінним для збереження індивідуальності автора, адекватної передачі метафор, алюзій і стилістичних нюансів оригіналу.

Гібридний підхід: Було розглянуто приклади успішного поєднання машинного та людського перекладу. Машина бере на себе рутинну роботу, тоді як людина контролює точність, термінологію та стилістичну відповідність. Такий підхід особливо ефективний у технічних, наукових та інформаційних жанрах, де важлива як швидкість, так і якість перекладу.

Перспективи та обмеження: Машинний переклад спрощує перекладацьку діяльність, але поки що не може повністю замінити людину у художньому та культурно насиченому тексті. Найефективнішим залишається інтегрований підхід, який поєднує **швидкість і продуктивність машини з творчою та інтерпретаційною здатністю людини.**

Отже, сучасний машинний переклад є важливим інструментом у роботі перекладача, але його оптимальне застосування досягається лише через **комбіновану стратегію**, що поєднує технології та людський контроль.

РОЗДІЛ 4

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ У ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Машинний переклад невпинно вдосконалюється завдяки розвитку штучного інтелекту, нейромереж і методів глибокого навчання. Останні роки продемонстрували суттєвий прогрес у здатності систем розпізнавати контекст, стилістику, синтаксичні конструкції та навіть частково відтворювати художні засоби. Ці досягнення відкривають нові перспективи для застосування машинного перекладу саме в літературі, де важливим є не лише точне передавання змісту, а й художня виразність.

4.1. Нейромережевий підхід у літературному перекладі

Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку є нейромережевий машинний переклад (Neural Machine Translation, NMT). На відміну від класичних та статистичних методів, нейромережі здатні аналізувати текст як цілісний контекст, враховувати стиль, синтаксис і семантичні зв'язки між словами на рівні всього тексту.

Нейронні моделі можуть:

- адаптувати переклад до стилю конкретного автора чи жанру;
- виявляти та відтворювати ритміку, алітерацію, метафори та інші художні прийоми;
- підтримувати послідовність персонажів, місць та подій у романах чи оповіданнях;
- підвищувати точність перекладу складних синтаксичних конструкцій, властивих літературним текстам.

Ці можливості відкривають перспективу для створення спеціалізованих літературних перекладачів, здатних не лише передавати зміст, а й підтримувати авторський стиль.

4.2. Гібридні системи та підтримка перекладача

Гібридні системи машинного перекладу стають дедалі більш поширеними. Вони поєднують переваги машинного перекладу та інтелектуальних систем підтримки перекладача. У таких системах процес виглядає так:

- Машина здійснює первинний переклад тексту;
- Інтерфейс підказує перекладачеві можливі стилістичні варіанти, контекстні тлумачення, попереджає про потенційні помилки;
- Людина контролює термінологію, ритм, емоційне забарвлення та загальну точність перекладу.

Такий підхід дозволяє значно підвищити ефективність праці перекладача, зменшити навантаження на нього та скоротити час перекладу, особливо при обробці великих текстів.

4.3. Мовна креативність та художні аспекти

Одним із головних викликів для машинного перекладу літератури є відтворення художніх засобів: гри слів, метафор, гумору, ритміки та стилістичних нюансів. Вчені працюють над створенням моделей, здатних до більш високого рівня мовної креативності.

Приклади перспективних напрямів:

- **Переклад поезії** — нейромережі аналізують ритм, риму та повтори, пропонують варіанти збереження ритмічної структури.
- **Переклад сатири та гумору** — системи на основі великих корпусів текстів і контекстного аналізу намагаються зберегти комічний ефект та гру слів.
- **Локалізація культурних алюзій** — автоматичні підказки про культурні реалії допомагають перекладачу вибрати адекватний еквівалент або адаптувати текст для читача іншої культури

4.4. Технологічні та етичні виклики

Незважаючи на прогрес, машинний переклад у літературному контексті стикається з низкою обмежень:

- **Глибоке розуміння культури** — машини поки не можуть повністю враховувати культурні та історичні алюзії, контекстові відтінки.
- **Емоційна інтерпретація** — передача емоційного забарвлення тексту залишається складною для алгоритмів.
- **Авторська унікальність** — індивідуальний стиль письменника потребує людського втручання.
- **Етичні питання** — використання машинного перекладу для публікацій та літературних творів потребує дотримання авторських прав та культурної коректності.

Таким чином, повна автоматизація літературного перекладу наразі малоймовірна, а майбутнє лежить у **співпраці людини та машини**.

4.5. Практичні перспективи

Майбутнє машинного перекладу у літературі включає кілька напрямів розвитку:

- **Покращення точності та стилістики** — системи здатні надавати перекладачеві готові стилістичні варіанти та альтернативні тлумачення.
- **Адаптація до жанру та аудиторії** — можливість автоматично враховувати жанрові особливості та культурні відмінності.
- **Інтеграція з освітніми та видавничими платформами** — машинний переклад може використовуватися для швидкого попереднього перекладу матеріалів, а людина покращує якість перед публікацією.
- **Підтримка творчого процесу** — алгоритми допомагають письменникам і перекладачам швидко генерувати альтернативні формулювання, зберігаючи художню цінність тексту.

Висновок до Розділу 4

Перспективи розвитку машинного перекладу у літературі є багатообіцяючими. Сучасні технології здатні значно спростити рутинну роботу перекладача, допомогти з термінологією та стилістикою, а також надати варіанти для креативного відтворення художніх засобів. Водночас повне заміщення людини малоймовірне через необхідність глибокого розуміння культури, емоційного забарвлення та авторської унікальності.

Отже, майбутнє літературного перекладу лежить у **гібридних системах**, де машинний переклад оптимізує обсяг роботи та прискорює процес, а людина забезпечує якість, точність і художню цінність тексту. Такий інтегрований підхід відкриває нові горизонти для перекладацької діяльності та розвитку міжкультурної комунікації.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У цій роботі ми дослідили питання машинного перекладу та видимості перекладачів. З'ясувалось, що машинному перекладу треба обов'язкове постредагування. Це автоматизовані системи перекладу, можливо у майбутньому можливі автоматичні системи перекладу без участі людини, але людині треба для цього докласти зусиль. Машинний переклад, особливо у художніх текстах, не завжди враховує синтаксис, граматику, стиль, фразеологізми. У медичному перекладі важлива термінологія, яка суттєво впливає на стан людини. Були перекладені художні, суспільно-політичні, наукові тексти. Машинні перекладачі краще за все перекладають саме суспільно-політичні, не художні. У художніх текстах краще за все впорався DeepL, Google і Bing переклади гірше, але й у DeepL був не бездоганний варіант. DeepL це нейронний перекладач. Моделі ChatGPT-4 у гібридному поєднанні дають кращий результат, але не для мов з обмеженими ресурсами. Catoools можуть прийти на допомогу перекладу за участі людини, вони мають пам'ять перекладів, що запам'ятовують терміни і їх не треба повторно писати. Машинний переклад перекладає швидко, пропонує різні варіанти не гірше людини-перекладача, але страждає якість перекладу. Машинний переклад вживає найуживаніші варіанти, а людина підбирає слова за контекстом, тому поки втручання людини у машинний переклад необхідно, потім машинний переклад може покращитися і, можливо, стане повністю автоматичним або з мінімальним втручанням людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Варга, Н., Зикань, Х. та Берта, Е. (2023). *Вступ до перекладознавства*. Ужгород: Ужгородський національний університет.
2. Григошкіна, Я.В. та Яненко, І.В. (2024). Інновації в контекстуальному художньому перекладі: використання мовних інструментів та комп'ютерних технологій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Вип. 34, с. 1–6.
3. Гайдук, Н.А. та Кокташ, М.Г. (2019). Типові помилки під час використання машинного перекладу Google Translate. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Т. 4, с. 1–4.
4. Веселовська, Г. та Радецька, С. (2021). Машинний переклад: типологія, переваги та недоліки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Вип. 35, с. 1–5.
5. Гріднева, С.А. та Гончаренко, Н.В. (2018). Машинний перекладач чи перекладач-людина. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Т. 4, с. 1–3.
6. Данилов, Г. (2021). Машинний переклад, системи машинного перекладу та їх специфіка. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*, Тернопіль, с. 1–10.
7. Дегтярьова, Є.О., Бондар, Л.В. та Менчук, А.І. (2024). Адекватність машинного перекладу художніх текстів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Одеса, с. 1–5.
8. Дубова, О.А. та Юрченко, І.В. (2020). Використання і коригування машинного перекладу. *Сучасні мови і лінгвістика*, Миколаїв, с. 1–4.
9. Кальниченко, О.А. та Панченко, Д.І. (2017). *Збірник наукових праць з історії перекладу*. Харків: НУА.
10. Колесніков, А.П. та Карапетян, О.М. (2023). Машинний переклад у сучасному економічному дискурсі. *Ефективна економіка*, с. 1–13.

11. Красуля, А.В. (2020). Використання інструментів штучного інтелекту: порівняльний аналіз систем електронного перекладу. *Львівський філологічний часопис*, с. 1–6. DOI: 10.32702/2307-2105.2023.8.9.
12. Мануляк, М.С. та Богайчук, О.С. (2022). Типологія перекладу у світлі сучасної перекладацької традиції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Івано-Франківськ, с. 1–4.
13. Наумова, Т.М. та Щепка, О.А. (2021). Машинний переклад художніх текстів: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Т. 1 [online]. Available at: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/32/part_1/26.pdf [Accessed 19.01.2026].
14. Періжняк, М.М. (2012). Основні проблеми художнього перекладу. І *Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтелектуальні системи та прикладна лінгвістика»*, Харків, с. 1.
15. Пушик, Н.В. та Горда, В.В. (2021). Техніка машинного перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Т. 2.
16. Хорошун, О.О. (2021). Машинний переклад: історичний огляд. Івано-Франківськ, с. 1–4 [online]. Available at: <https://sbt.localization.com.ua/article/lokalizatsiya-onlajnovikh-videoihor> [Accessed 19.01.2026].
17. Науково-технічні тексти англійською мовою [online]. Available at: <https://www.english-online.at/mathematics/geometry/geometry-and-shapes.htm>
<https://www.english-online.at/science/solar-system/solar-system-introduction.htm>
<https://www.bbc.com/news/articles/cx28845z30go> [Accessed 19.01.2026].
18. Використання машинного перекладу: особливості та застереження [online]. Available at: <https://profpereklad.ua/vikoristannja-mashinnogo-perekladu-osoblivosti-j-zastorogi/> [Accessed 19.01.2026)].
19. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
20. Catford, J.C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press.

21. Nida, E.A. and Taber, C. (2003). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.
22. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
23. Munday, J. (2016). *Introducing Translation Studies*. London: Routledge.
24. Hutchins, J. (2010). *Machine Translation: A Concise History*. Amsterdam: John Benjamins.
25. Koehn, P. (2020). *Neural Machine Translation*. Cambridge: Cambridge University Press.
26. Bowker, L. and Fisher, D. (2010). *Computer-Aided Translation Technology*. Ottawa: University of Ottawa Press.
27. Kenny, D. (2011). *Lexis and Creativity in Translation*. Manchester: St. Jerome Publishing.
28. O'Hagan, M. (2019). *The Routledge Handbook of Translation and Technology*. London: Routledge.
29. Пым, А. (2014). *Exploring Translation Theories*. London: Routledge.
30. Карабан, В.І. (2018). *Переклад англomовної наукової і технічної літератури*. Київ: Нова книга.
31. Корунець, І.В. (2017). *Теорія і практика перекладу*. Вінниця: Нова книга.
32. Toury, G. (2012). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
33. Nord, C. (2018). *Text Analysis in Translation*. Amsterdam: Rodopi.
34. Laviosa, S. (2014). *Translation and Language Education*. London: Routledge.
35. Popović, A. (1976). *Dictionary for the Analysis of Literary Translation*. Edmonton: University of Alberta.
36. Alves, F. and Campos, T. (2009). Translation Technology in Professional Practice, *Translation Studies Journal*, 2.
37. Way, A. (2018). *Quality Expectations of Machine Translation*. Dublin.
38. *Translation Journal*. (2026). [online]. Available at: <https://www.translationjournal.net> [Accessed: 19 January 2026].

39. *European Association for Machine Translation* [online]. (2026). Available at: <https://www.eamt.org> [Accessed: 19 January 2026].
40. *Machine Translation – ScienceDirect* [online]. (2026). Available at: <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/machine-translation> [Accessed: 19 January 2026].
41. *Springer: Artificial Intelligence and Translation* [online]. (2026). Available at: <https://www.springer.com/gp/computer-science/artificial-intelligence> [Accessed: 19 January 2026].
42. *ResearchGate: Machine Translation* [online]. (2026). Available at: <https://www.researchgate.net/topic/Machine-Translation> [Accessed: 19 January 2026].
43. Чередниченко, О.І. (2016). Мовна інтерференція в перекладі. *Наукові записки*. Київ.
44. Кузьмінська, О.Г. (2021) Постредагування машинного перекладу як нова компетенція перекладача. *Філологічні науки*, 4.
45. Hartley, T. (2009). Technology and Translation. *The Oxford Handbook of Translation Studies*. Oxford: Oxford University Press.
46. Vashee, K. (2017). *Understanding Machine Translation Quality*. Localization Industry Standards Association.
47. *European Association for Machine Translation* [online]. Available at: <https://www.eamt.org> [Accessed 19.01.2026].
48. *Machine Translation – ScienceDirect* [online]. Available at: <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/machine-translation> [Accessed 19.01.2026].
49. *Springer: Artificial Intelligence and Translation* [online]. Available at: <https://www.springer.com/gp/computer-science/artificial-intelligence> [Accessed 19.01.2026].
50. *ResearchGate: Machine Translation* [online]. Available at: <https://www.researchgate.net/topic/Machine-Translation> [Accessed 19.01.2026].

SUMMARY

The actual value of the research is determined by the important place of machine translation not only in field of translation not only scientific, social-politico but in fiction texts. Simultaneously, the significant importance acquires a postediting of machine translation by person with a purpose of achieving an adequate, stylistic, calculated and meaningful accurate translation result.

The object of the research is machine translation, and the subject is the peculiarities its realization and translation problems in fiction and non-fiction literature.

The purpose of this research is to define the concept of machine translation in literary works, an analysis of pros and cons of machine translators, a reveal of essence of postediting as an essential part of work with machine translation, and also a modeling of the translation situation with a purpose to define who provide the higher quality of translation – a person or a machine translator.

In accordance with the aim of the work the following tasks are determined:

- to characterize the definition of machine translation in fiction and other fields of translation (scientific, socio-politico)
- to define the peculiarities of translation, performed by machine translation and professional human translator
- to define the concept of postediting and to find out its meaning for a quality of machine translation
- to analyze the quality of translation, performed by machine of human

The methods of the research are determined by the general purpose of the work and employ: continuous sampling method, and also comparative-translation method (that compares the translations, performed by machine translator and human).

The materials for the research are five texts of popular-science theme and two fragments of fiction works Mark Twain “The prince and the pauper”, its translation by a human translator and a machine, “The adventure of Sherlock Holmes” (work piece “The Five Orange Pips”, chapter five).

The theoretical and practical value of the work, in our opinion, lies in the fact that its results can be used in the courses «Postediting of machine translation», “Fiction translation”, on practical lessons of English, as well as by students in their course papers and graduation theses.

Statements to be defended:

1. Machine translation does not reflect the style of a writer, it tends to literal results. But a person translator reflects a style of writer, saving an author voice, that are translators` visibilities.
2. The author style is visible in translator: irony, phraseological units, paronomasia. These moments are difficult to catch in machine translation.
3. Localization is a text adaptation, but it takes a long time than translation.
4. There are a lot of machine translation systems, but they far from ideal, though the neuron translation such as DeepL translate better than Google translate.
5. Postediting important for the better translation results and person`s interference now is needed, even with a speed development of AI.

The purpose and tasks of the research determined **the structure** of this graduation thesis. It consists of an introduction, three parts, conclusion and references.

Approbation of the research results. The research results have been reported and discussed at the Students’ Scientific Conference which took place at People’s Ukrainian Academy on April 12 2025 and also by publishing theses in collection of scientific works in Kharkiv National Automobile and Highway University in “Students. Science. Foreign language”.

The first part “Introduction. Purpose of the Study: Introduce the significance of machine translation (MT) in literature and its implications for translation studies”. explains the role of machine translation, terms like internationalization, globalization, AI, pros and cons of machine translation, the list of popular machine translation, limitations by transfer nuances of fiction texts.

In the second part of the research “Literature Review Historical Context: Overview of the evolution of machine translation technologies”, we described what is a

translation, which it can be, explaining the translation on the real examples, comparing fiction (Mark Twain “The prince and the pauper”, “The adventure of Sherlock Holmes” (work piece “The Five Orange Pips”, chapter five) and the, scientific and socio-politic texts from machine translation to the translation of the human translators.

In the third part of the research “Opportunities of Machine Translation. Speed and Efficiency”, the theme of historical view of machine translation is continued, which type of machine translators is, which is the popular system, pros and cons of applying on practice of translation, also described the hybrid systems of MT, the sphere of its applying.